

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS TEISĖS KATEDRA

LAURYNAS AMBRAŠKA
TARPTAUTINĖS TEISĖS IŠTĚSTINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA

TIBETO TARPTAUTINIS TEISINIS STATUSAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – lekt. L. Laurinavičiūtė

Konsultantas – prof. dr. Lyra Jakulevičienė

Vilnius, 2010

TURINYS

<i>TURINYS</i>	2
<i>Įvadas</i>	3
<i>1. ISTORINIS TIBETO TARPTAUTINIS TEISINIS STATUSAS</i>	7
<i>1.1. Tibeto tarptautinis teisinis statusas iki 1912 m.</i>	7
<i>1.2. 1912-1949 Tibeto de facto nepriklausomybė ir santykiai su užsienio valstybėmis</i>	12
<i>2. DABARTINIS TIBETO TARPTAUTINIS TEISINIS STATUSAS</i>	23
<i>2.1. Tibeto okupacija</i>	23
<i>2.2. 17-os punktų susitarimas ir jo į vertinimas</i>	28
<i>2.3. Tibeto statuso apibrėžimas nuo 1951 m. iki dabar</i>	33
<i>2.3.1. Tibeto valstybės identitetas ir tęstinumas</i>	33
<i>2.3.2. Tibeto tarptautinio teisinio statuso dvilypumas</i>	44
<i>SUMMARY</i>	51
<i>SANTRAUKA</i>	52
<i>LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS</i>	53
<i>PRIEDAI</i>	58

Ivadas

Temos aktualumas ir problematika. 1949/50 m. įvykiai Tibete ir Kinijos Liaudies Respublikoje sąlygojo ginkluotą konfliktą tarp Tibeto karinių pajėgų bei Kinijos Liaudies Respublikos karinių pajėgų. Kinijai nepripažįstant, kad Tibetas buvo okupuotas ir laikantis pozicijos, kad tai yra istorinė Kinijos teritorijos dalis, iškyla daugybė teisinių, politinių ir kito pobūdžio klausimų. Visų pirma - tai neaiškus Tibeto tarptautinis teisinis statusas įvairiais istoriniais laikotarpiais ir dabartiniu metu. Antra – Tibeto teisinio statuso galimas pasikeitimas po “konflikto” su Kinijos Liaudies Respublika. Trečia - dviprasmiškas pasaulio lyderių elgesys bei pozicija ir neaiški pasaulinės bendruomenės ir tarptautinių organizacijų pozicija šio teritorinio/politinio vieneto atžvilgiu.

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema “Tibeto tarptautinis teisinis statusas“ yra aktuali ir jos visapusiškas nagrinėjimas yra labai naudingas žinant, kad ši problema susilaukė didelio pasaulio bendruomenės dėmesio bei buvo ne kartą nagrinėta ivairiais aspektais, tačiau nemažai konflikto su KLR metu ir po jo kilusių klausimų susilaukė nevienareikšmiškų atsakymų bei studijų, kuriuose nagrinėjami atskiri konflikto etapai ir aspektai, taigi galima teigti, kad šio darbo temos aktualumas vis dar išlieka didelis ir bandymas aptarti Tibeto situaciją per išsikeltas problemas yra labai svarbus bei naudingas. Šios temos aktualumas ypač svarbus ir Lietuvos Respublikai, kuri dar visai neseniai buvo labai panašioje situacijoje kaip ir Tibetas. Tik prieš du dešimtmečius Lietuvos Respublika atkūrė nepriklausomą valstybę ir tapo pilnateise tarptautinės bendruomenės nare.

Atsižvelgiant į tai, jog vienas iš aukščiau paminėtų įvykių dalyvių buvo ir tebėra Kinijos Liaudies Respublika, kuri yra Jungtinių Tautų Organizacijos Saugumo Tarybos nuolatinė narė, taip pat “Didžiojo penketo” narė bei viena galingiausių ekonominiu bei kariniu pajėgumu valstybė ne tik Azijoje, bet ir visame pasaulyje, autoriaus nuomone, šis konfliktas įgauna unikalių ir reikalaujančių išskirtinio dėmesio bruožų.

Todėl autorius, analizuodamas pasirinktą temą, bandys išsamiai ir kompleksiškai atsakyti į Kinijos Liaudies Respublikos ir Tibeto konflikto metu bei dėl konflikto kilusius tarptautinius teisinius klausimus ir tuo būdu apibrėžti Tibeto tarptautinį teisinį statusą visais valstybės gyvavimo laikotarpiais.

Tyrimo objektas. Magistro baigiamojo darbo ***objektas*** yra tarptautinis teisinis Tibeto statusas.

Tyrimo dalykas. Magistro darbo tyrimo dalykas –Tibeto teisinio statuso įvertinimas, remiantis tarptautinės teisės normomis.

Tyrimo tikslas. Magistrinio darbo tikslas yra kompleksiskai išanalizuoti Tibeto tarptautinį teisinį statusą iki Kinijos Liaudies Respublikos ir Tibeto konflikto, konfliktą bei po jo pasirašytą „Septyniolikos punktų susitarimą“, tokiu būdu apibrėžiant Tibeto tarptautinį teisinį statusą, o taip pat pateikti pasiūlymus sprendimų, kurie būtų galimi esant panašioms situacijoms.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant minėto magistro baigiamojo darbo tikslo, keliami tokie tyrimo uždaviniai:

1. išanalizuoti Tibeto tarptautinio teisinio statuso kitimą ir santykį su Kinijos Liaudies Respublika bei kitomis pasaulio valstybėmis;
2. remiantis tarptautinės teisės normomis ir moksline doktrina apibrėžti Tibeto tarptautinį teisinį statusą įvairiais valstybės raidos etapais;
3. išanalizuoti ir teisiškai įvertinti esminius Tibeto tarptautiniam teisiniam statusui įvykius 1949-1951 m. bei su tuo susijusius dokumentus;
4. išanalizuoti Jungtinių Tautų organizacijos bei valstybių narių atskiras pozicijas Tibeto tarptautinio teisinio statuso klausimais;
5. nustatyti Tibeto tarptautinį teisinį statusą dabartiniu laikotarpiu, palyginti Tibeto teisinį statusą, apibrėžtą remiantis teisės normomis ir doktrina su esamu Tibeto teisiniu statusu;

Iškeltiems uždaviniams įgyvendinti darbe taikyti teorinius tyrimo **metodai**. Lyginamojo istorinio metodo pagalba buvo siekiama išsiaiškinti, kaip priklausomai nuo tam tikro laikotarpio kito politinė, tarptautinė teisinė padėtis Tibete, kokie politiniai, teisiniai veiksniai įtakojo Tibeto statusą vienu laikotarpiu, o kokie – kitu. Apibendrinimo metodas tyrime buvo pasitelktas išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvadoms ir pasiūlymams suformuluoti. Kritinės analizės metodas naudotas identifikuojant ir įvertinant tarptautinės teisės normų reguliavimo srities ir realybėje egzistuojančios praktikos nevienodumą. Teleologinis metodas padėjo aiškinantis tarptautinės teisės normų tikslus, esmę ir turinį, o loginis-analitinis – aiškinantis tarptautinės teisės normų turinį, nustatant konflikto priežastis ir pasekmes, darant apibendrinimus ir išvadas.

Pagrindiniai tyrimo šaltiniai – Tibeto tarptautinės sutartys su Mongolija, Kinija, D. Britanija, 17-os punktų susitarimas dėl taikaus Tibeto išvadavimo, JT GA, ST rezoliucijos (JTO GA rezoliucija 1723 (XVI), 1353 (XIV), 2079 (XX) ir kt.), JTO Chartija, pavienių valstybių, tokių kaip JAV, D. Britanijos ir kt. Tibeto klausimu priimtose rezoliucijos ir konvencijos; tarptautinių nevyriausybinė organizacijų (Human rights watch) ataskaitos, tarptautinės teisininkų komisijos ataskaitos ir išvados. Taip pat darbe nagrinėjami moksliniai straipsniai bei knygos Tibeto valstybingumo tema ir svarbiais

darbui teoriniais klausimais, tokiais kaip valstybingumas, identitetas, tęstinumas. Įvairius aspektus, susijusius su Tibetu, nagrinėjo Tieh-Tseng Li, Warren Smith Jr., Michael C. Van Walt Van Praag, Turrell V. Wylie, Melvin C. Goldstein, Helmut Hoffman savo publikacijose ir straipsniuose. Darbe nagrinėjamiems tarptautinės teisės teorijos klausimams atskleisti naudoti D. O'Connell, Matthew C.R. Craven, Josef L. Kunz moksliniai straipsniai, V. Vadapalo ir D. Žalimo darbai. Taip pat darbe remtasi publikacijomis užsienio spaudoje, informaciniais tinklapiais internete, užsienio tarptautinės teisės specialistų vertinimais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įžanga, dvi dalys ir išvados. Pirmojoje dalyje, istoriškai apžvelgiamas Tibeto statuso kitimas, yra nagrinėjama Tibeto ir jo statuso istorinė raida bei konflikto su Kinija pradžia, eiga ir pasekmės, atskleidžiamos pasitelkiant Tibeto ir Kinijos šaltinius. Pirmą dalį sudaro du skyriai pagal šios problemos svarbiausius aspektus, t.y., – Tibeto valstybės istorinis statusas iki 1912 m., t.y., iki konflikto su KLR, pradedant aptarimą nuo ankstyvosios Tibeto valstybės, ir Tibeto teisinis statusas svarbiausiu šiuolaikinės tarptautinės teisės požiūriu laikotarpiu – 1912-1951 m. taip pat skirtingi šių įvykių vertinimai pagal skirtingus šaltinius. Antroje darbo dalyje, remiantis tarptautinės teisės doktrina, normomis, principais ir faktinėmis aplinkybėmis, yra bandoma apibrėžti Tibeto tarptautinį teisinį statusą po 1951 m. iki šių dienų, išanalizuoti svarbiausius su tuo susijusius dokumentus, juos įvertinti teisiškai bei padaryti išvadas. Antrąją darbo dalį sudaro du skyriai, pirmame skyriuje, nagrinėjamas svarbiausias dabartiniam Tibeto tarptautiniam teisiniui statusui momentas - 1949-1951 m. konfliktas su KLR ir po konflikto sudarytas 17 punktų susitarimas. Antrame skyriuje, kuris sudarytas iš dviejų poskyrių, bandoma apibrėžti Tibeto tarptautinį teisinį statusą dabartiniu laikotarpiu, t.y., po 1951 m. Detaliau aptariami svarbūs valstybingumo aspektai, remiantis tarptautinės teisės doktrina bei svarbiausi dokumentai, padedantys apibrėžti Tibeto tarptautinį teisinį statusą. Taigi darbo pirmoje dalyje autorius siekia apibrėžti Tibeto statusą iki 1951 m., o antroje dalyje, - apibrėžti Tibeto tarptautinį teisinį statusą nuo 1951 m. iki dabar.

Pagrindinės darbe vartotos sąvokos.

Tibetas (tibetietiškai *Bod*, kiniškai *Xizang* – Vakarų lobynas) – regionas (įvairiais laikotarpiais valstybė), esantis Himalajuose, į šiaurę nuo Nepalo, prie rytinių ir šiaurinių Indijos valstijų, 4000 ir daugiau metrų virš jūros lygio. Sostinė – Lasa.¹

¹http://www.oxfordreference.com/views/SEARCH_RESULTS.html?y=0&q=tibet&x=0&ssid=785465237&scope=global&ime=0.905639103884948; prisijungimo laikas: 2010-11-05

Centrinė Tibeto administracija (CTA) – Tibeto vyriausybė tremtyje (išėivijoje), veikianti užsienyje, Darmasaloje, Indijoje.

Kinijos Liaudies Respublika (Kinija, KLR) – valstybė rytų Azijoje, didžiausia valstybė Pasaulyje pagal gyventojų skaičių ir ketvirta pagal dydį plotu. Ribojasi su Afganistanu, Butanu, Mianmaru, Indija, Kazachstanu, Kirgizstanu, Laosu, Mongolija, Nepalui, Šiaurės Korėja, Pakistanu, Rusijos Federacija, Tadžikistanu ir Vietnamu.²

Jungtinių Tautų Saugumo Taryba (angl. *United Nations Security Council (UNSC)*) yra Jungtinių Tautų institucija, atsakinga už traptautinės taikos ir saugumo palaikymą. Remiasi Jungtinių Tautų chartija.³

²http://www.oxfordreference.com/views/SEARCH_RESULTS.html?y=0&q=peoples%20republic%20of%20china&x=0&ssid=253953481&time=0.993812159506668; prisijungimo laikas: 2010-11-05

³http://www.oxfordreference.com/views/SEARCH_RESULTS.html?y=0&q=security%20council&x=0&ssid=267158810&time=0.763168653546469; prisijungimo laikas: 2010-11-05

1. ISTORINIS TIBETO TARPTAUTINIS TEISINIS STATUSAS

1.1. Tibeto tarptautinis teisinis statusas iki 1912 m.

Siekiant kaip įmanoma giliau ir nuodugniau išnagrinėti iškeltus klausimus, būtina pradėti nuo istorinio Tibeto, jo formavimosi kaip valstybės, raidos, politinių, gamtinių ir išorės veiksnių. Ši valstybė turi labai ilgą ir sudėtingą istoriją, todėl, autoriaus nuomone, pradėti aiškintis 1949/51 m. įvykius būtų klaidinga ir paliktų daug neaiškumų dėl konflikto su Kinijos Liaudies Respublika priešasčių bei daug neatsakytų klausimų apie Tibeto valstybingumą bei jo raidą. Norint pilnai suvokti Tibeto valstybės raidą ir jos statuso kaitą bei įrodyti ar paneigti Tibeto valstybės egzistavimą, reikėtų trumpai apžvelgti istorinę Tibeto tarptautinio statuso kaitą.⁴

Istorinis Tibetas apima ne tik Tibeto Autonominį regioną, bet ir Qinghai provinciją, Vakarinių Sichuan, Nepalo šiaurines sritis, Indijos Arunačal Pradešo ir Sikimo valstijas, Kašmyro regioną Ladaką.⁵ Visos šios sritys senovėje tiesiogiai ar netiesiogiai priklausė Tibeto valstybei ar jos kultūrinės įtakos sferai ir sudaro vientisą istorinį darinį. Šis faktas, dabartinėje situacijoje, kai kurioms valstybėms tapo pagrindu reikšti teritorines pretenzijas. Pvz., Kinijos Liaudies Respublika, kontroliuojanti Tibetą, siekia iš Indijos perimti Arunačal Pradešo teritoriją, kuri vadinama „Pietiniu Tibetu“, ir nuo seno priklausė Tibeto valstybei, taigi Kinijos Liaudies Respublikai Tibetas reikšmingas ne tik kaip regionas, bet ir kaip priešastis pretenzijoms į dar didesnes diskutuotinas teritorijas.⁶

Ankstyvosios Tibeto regiono istorijos šaltiniai yra kinų istoriniai darbai, tokie kaip „Didžiojo istoriko užrašai“⁷, istoriko Ban Gu darbai⁸ ir kitų mažiau žinomų autorių veikalai, kuriuos papildo negausūs archeologiniai radiniai.⁹ Dar prieš mūsų erą Tibeto plynaukštėje susiformavo pirmieji gentiniai – valstybiniai junginiai. Tarp jų – žinomiausi: *Žanzungų* „imperija“, nuo II a. susikūrusi

⁴ Tibet: Proving Truth from Facts, Dharamsala: DIIR publications, 1996

<http://www.tibet.net/en/index.php?id=145&rmenuid=11>; Prisijungimo laikas: 2010-08-16

⁵ Michael C. Van Walt Van Praag. *The Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law*, 1987, London, Wisdom Publications. P. 127.

⁶ Tsepon W. D. Shakabpa, *Tibet, a Political History* (New Haven: Yale, 1967), P. 53

⁷ Ssu-ma Ch'ien, *Records of the grand historian of China. Translated from the Shih chi of Ssu-ma Ch'ien by Burton Watson*. New York: Columbia University Press, 1961, P. 87.

⁸ Clark, Anthony E. *Ban Gu's History of Early China*, Amherst: Cambria Press, 2008;

<http://www.cambriapress.com/cambriapress.cfm?template=4&bid=261>; Prisijungimo laikas: 2010-10-09.

⁹ The history of Tibet, redaguota Alex McKay, Routledge Curzon, London, 2003; skyriaus autorius A.W. McDonald, pav. “Remarks on the manipulation of power and authority in the high Himalaya” P. 185-196.

Vakarų Tibeto kalnyne ir palikusi skitų meno pagrindų kurtus piešinius uolose ir citadelių griuvėsius. *Supi* valstybė dab. Kinijos Liaudies Respublikos Qinghai vakariniame Regione ir Kamo regione. *Vakarinio Sichuan valstybės*, tarp kurių ypač žinoma Rytinių moterų (kin. *Dongnu*) valstybė. *Monyul* valstybė dab. Butane ir Arunačal Pradešo vakarinėse srityse, apie VI a. pr. m. e. sukurta *monpa* tautos. *Fan* valstybė, nuo paskutiniųjų a. pr. m. e. susikūrusi Jarlungo slėnyje (į šiaurę nuo Butano), kurią sukūrė tibetiečių gentys, ir kurią valdė Njatrių dinastija.¹⁰

VII-VIII a. Tibeto valdytojai sugebėjo suvienyti visas kalnuotoje srityje buvusias gentines valstybes ir keletą kartų įsiveržti į Tang dinastijos Kiniją. Vieną kartą tibetiečiai net pasiekė Tangu sostinę Čanganą,¹¹ kas parodo, kad tuometinė valstybė, tuo laikotarpiu buvo viena iš dominuojančių regiono jėgų. Po pirmosios Njatrių dinastijos pabaigos, šalis subiro į daug smulkių valstybinių junginių.¹²

Tibeto valstybės istorija prasidėjo 127 metais prieš mūsų erą, įsigalėjus Jarlungų dinastijai,¹³ kai šalį pirmą kartą 7-ame mūsų eros amžiuje suvienijo karalius Songcenas Gampo ir jo įpėdiniai.¹⁴ Nuo tada tris šimtmečius Tibetas buvo viena didžiausių Azijos galių, ką patvirtina ir įrašas, esantis Potalos rūmų kolonoje bei to laikmečio Tangu dinastijos istorikai, tokie kaip Liu Xu, Xin Tangshu ir kt., įvardindami Tibeto valstybę kaip „Didysis Tibetas.“¹⁵ Bene svarbiausias momentas nustatant Tibeto valstybingumą ir Tibeto statusą ankstyvuoju valstybės gyvavimo laikotarpiu buvo oficiali taikos sutartis tarp Tang dinastijos valdomos Kinijos ir Tibeto, pasirašyta 821–823 metais. Tarp dviejų šalių ji patvirtino demarkacijos liniją ir užtikrino, kad „tibetiečiai laimingai gyvens Tibete, o kinai – Kinijoje“¹⁶. Ši sutartis parodė, kad Tibetas ir Kinija yra dvi savarankiškai savo reikalus tvarkančios valstybės ir remiantis sutarties turiniu, jos efektyviai valdo ir kontroliuoja tam tikras konkrečias teritorijas: „abi šalys pasilieka dabartines valdomas teritorijas ir sienas. Visas regionas į rytus yra šalis,

¹⁰ Khar, Rabgong Dorjee, "A Brief Discussion on Tibetan History Prior to Nyatri Tsenpo." Translated by Richard Guard and Sangye Tandar. *The Tibet Journal*. Vol. XVI No. 3. Autumn 1991, p. 52-62.

¹¹ Richardson, Hugh E. *Tibet and its History*. Second Edition, Revised and Updated., Shambhala. Boston & London 1984, p. 48-99

¹² Ten pat.

¹³ Haarh, Erik: *Extract from "The Yar Lun Dynasty"*, in: *The History of Tibet*, ed. Alex McKay, Vol. 1, London 2003, p. 144

¹⁴ Richardson, Hugh E. *Tibet and its History*. Second Edition, Revised and Updated., Shambhala. Boston & London, 1984; p. 48-99

¹⁵ Twitchett, Denis Crispin. "Chronicles of the Chinese Dynasties", *The Writing of Official History under the Tang*. Cambridge studies in Chinese history, literature, and institutions. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1992, p. 194

¹⁶ The Sino-Tibetan treaty of 821/823 A.D. Source: H.E. Richardson, "The Sino-Tibetan Treaty Inscription of A.D. 821/23 at Lhasa," *JRAS* 2, 1978, paimta iš Michael C. Van Walt Van Praag. *The Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law*, 1987, London, Wisdom Publications. P.153-154

vadinama „Didžiuoju Tibetu,“¹⁷ turi karines pajėgas, vyriausybės bei palaiko. Išanalizavus neilgą sutarties su Mongolija tekstą, akivaizdu, kad Tibetas turi savo teritoriją, kurios ribos apibrėžiamos sutartyje, kad toje teritorijoje gyvena tam tikra tauta - tibetiečiai, kad tautos atžvilgiu valdžią įgyvendina religinis ir pasaulietinis valdovas,¹⁸ o pats lygiateisės sutarties sudarymas parodo, kad Tibetas galėjo ir palaikė užsienio santykius su kitomis valstybėmis, kaip su sau lygiais subjektais. Nors gentinės valstybės egzistavo Tibeto plynaukštėje ir anksčiau,¹⁹ Tibeto kaip savarankiško valstybinio darinio pradžia laikytina būtent IX a. pirma pusė.

Po to sekė kitas laikotarpis, vadinamas priklausomybės amžiumi²⁰ - maždaug XI-XII a. Tibetas, kaip daugelis to meto Azijos valstybių įskaitant ir Kiniją (kurios imperatoriumi tuo metu buvo pasiskelbęs Mongolijos imperatorius Kublai Khan, įkūręs Juanų dinastiją Kinijoje), atsidūrė Mongolų imperijos sudėtyje.²¹ Šioje imperijoje tibetiečiams buvo suteiktas ypatingas statusas: vienos budistinės sekto, vadinamos „Sakya“, vienuoliai tapo mongolų valdovų mokytojais²². Todėl mongolai priėmė Tibeto budizmą, o mongolų valdomoje Yuan (Juanų) dinastijos Kinijoje pastatyta daug tibetietiško stiliaus šventyklų. Tibetas buvo vasalinė Yuan dinastijos sritis, tačiau nepriklausė Kinijai, nes Juanų dinastija buvo Mongolų imperijos kūrinys.²³

Pasibaigus „Sakya“ valdymui buvo atkurtas ir Tibeto valstybingumas, nors Mingų dinastijos laikotarpiu ir nebuvo aiškus konkretus Kinijos ir Tibeto santykis, dalis mokslininkų teigia, kad Tibetas tuo laikotarpiu išlaikė nepriklausomumą.²⁴ Šalyje į valdžią atėjo Phagmodų dinastija, tačiau vis labiau stiprėjo religinės grupuotės, tarp kurių vyko aršios kovos. XV a. valdžią galutinai perėmė nauja, „Gelug“ („Geltonkepurių“) sekta, kurioje pradėta dalai lamų institucija. Dalai lamos gana greitai tapo faktiniais Tibeto valdytojais.²⁵ Mingų dinastijos laikotarpiu (1368–1644) santykiai tarp Kinijos ir

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ The Sino-Tibetan treaty of 821/823 A.D. Source: H.E. Richardson, “The Sino-Tibetan Treaty Inscription of A.D. 821/23 at Lhasa,” JRAS 2, 1978, paimta iš Michael C. Van Walt Van Praag. *The Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law*, London, Wisdom Publications 1987. P.153-154

¹⁹ Tsepon W. D. Shakabpa, *Tibet, a Political History*, New Haven: Yale, 1967, P. 57

²⁰ Michael C. Van Walt Van Praag. *The Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law*, London, Wisdom Publications, 1987, P 139

²¹ Petech, L. *Central Tibet and the Mongols*. (Serie Orientale Roma 65). Rome: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente 1990, P 85-143

²² Petech, L. *Central Tibet and the Mongols*. (Serie Orientale Roma 65). Rome: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente 1990, P. 85-143

²³ Ten pat.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Richardson, Hugh E. (1984). *Tibet and its History*. Second Edition, Revised and Updated, pp. 48-9. Shambhala. Boston & London

Tibeto nėra visiškai aiškūs. Šiuolaikiniai Kinijos Liaudies Respublikos istorikai, tokie kaip, Wang Jiawei ir Nyima Gyaincain,²⁶ pažymi, kad Mingų dinastija turėjo neginčijamą suverenitetą Tibeto atžvilgiu, ir kaip įrodymus pateikia, tai, kad Mingų dinastijos valdovai, suteikė Tibeto valdovams titulus, kuriuos šie priėmė.²⁷ Šie istorikai taip pat teigia, kad Tibetas buvo Kinijos dalimi nuo pat XIII a.²⁸, tačiau šis teiginys, kaip jau minėta neatspindi tikrosios padėties tuo laikotarpiu. Vis dėlto kiti mokslininkai ir tyrinėtojai, tokie kaip Turrell V. Wylie, Melvin C. Goldstein, ir Helmut Hoffman,²⁹ pažymi, kad Mingų dinastijos suteikiami titulai buvo tik nominalūs ir, kad, Tibetas išliko nepriklausomu regionu, nepatenkančiu į Ming dinastijos valdymo sritį, taip pat, kad Tibetas tik mokėjo duoklę Mingų dinastijos Kinijai, kaip dominuojančiai regiono jėgai, o tai darė daugelis Vidurio Azijos valstybių.³⁰

XVII a. pabaigoje, Tibetą valdant VI-ajam Dalai lamai Canjan Džamcui, Kinijoje iškilo mandžiūrai, įkūrę Qing dinastiją. Tibetas, pasak KLR istorikų, buvo kontroliuojamas Qing dinastijos, bet Dalai lamos institucija išliko, nors dauguma valdytojų buvo Mandžiūrų statytiniai.³¹ 1791 m. Nepalo įsiveržimas į Tibetą ir sėkmingas jo atrėmimas padidino Qing dinastijos įtaką Tibetui. Nuo to laiko visi svarbūs Tibetui klausimai buvo kuruojami *ambanų*.³² 1792 m. imperatorius išleido 29 punktų dekretą³³, kuris sustiprino Qing dinastijos valdžią Tibete ir taip pat praplėtė ir padidino ambanų galias. Ambanai pagal įtaką turėjo didesnes galias nei Dalai Lamos ar Panchen Lamos reikaluose, susijusiuose su užsienio politika, ir Dalai Lamos galėjo kreiptis į imperatorių tik per Ambanus. Ambanams taip pat buvo patikėta Tibeto gynybos politika ir kontroliavimas. Užsienio santykių palaikymas ir korespondencija taip pat buvo kontroliuojama ambanų. Prekybos santykius griežtai kontroliavo ambanų institutas ir prekyba galėjo vykti tik su ambanų leidimu ir priežiūra. Ambanai galėjo peržiūrėti visus teismų bei kitus teisinius sprendimus, savo nuožiūra juos koreguoti. Pasak Warren Smith, visos minėtos ambanų galios realiai nebuvo įgyvendinamos arba buvo greitai pakeistos, nes Qing dinastijos

²⁶ The Historical Status of China's Tibet, Wang Jiawei Nyima Gyaincain, China Intercontinental Press, 2001. P. 81

²⁷ Ten pat, P. 87

²⁸ Ten pat, P. 90

²⁹ Grunfeld, A. Tom, *The Making of Modern Tibet*, M.E. Sharpe, 1996, P. 223

³⁰ Gundry, R. S. "China and her Tributaries," *National Review* (United Kingdom), No. 17, July 1884, P. 605-619

³¹ Petech, L. *Central Tibet and the Mongols*. (Serie Orientale Roma 65). Rome: Instituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente 1990, P. 85-143

³² *Chambers' Encyclopedia*, Pergamon Press, New York, 1967, P. 637

³³ Biographies of Sachen Kunga Nyingpo & H.H. The 41st Sakya Trizin, Ratna Vajra Sakya, Dolma Lhama and Lama Jampa Losel, šalinis: <http://www.buddhist-elibrary.org/cpg1420/displayimage.php?pos=-181>; prisijungimo laikas: 2010-11-09.

Kinija buvo suinteresuota daugiau simboliniu galios ir įtakos turėjimu Tibete, nei realiu suvereniteto turėjimu Tibeto atžvilgiu.³⁴ Taip pat dalis istorikų ginčija dideles ambanų galias ir juos prilygina labiau ambasadoriams nei valdytojams.³⁵ Kita vertus, kiti šaltiniai, tokie kaip “Kembrižo Kinijos istorija”³⁶ teigia, kad Tibetas ir kitos teritorijos tapo Qing dinastijos teritorijos dalimi ir kontrolė buvo stiprinama nuo 1720 m. iki 1790 m.³⁷

Britų Indijos susidomėjimas Tibetu išryškėjo XIX amžiaus pabaigoje, pirma kaip tyrinėjimo ir prekybos objektu. Tarp Britanijos ir Kinijos buvo sudarytos sutartys 1886 m.³⁸ 1890 m.³⁹, kuriose Tibetas buvo laikomas Kinijos dalimi, bet Tibeto valdžia atsisakė pripažinti šias sutartis kaip teisiškas ir galiojančias⁴⁰ ir toliau neįsileido Britanijos pasiuntinių ir misijų į savo teritoriją.⁴¹ XX a. pradžioje Britų ir Rusijos imperijos varžėsi dėl dominavimo Centrinėje Azijoje. Siekdama neleisti Rusijos imperijai užmegzti santykių su Tibetu, Britanija pasiuntė misiją į Tibetą siekdama pasirašyti prekybos sutartį ir priversti Tibetą pažadėti, nepalaikyti santykių su Rusijos imperija. Atsakydama į tokį Didžiosios Britanijos veiksmą, Kinijos užsienio reikalų ministeriją paskelbė, kad Tibetas yra Kinijos dalis ir tik Kinija turi suverenitetą šiai teritorijai, tai buvo pirmasis istorijoje tiesioginis Kinijos teiginys, apie suverenitetą Tibeto atžvilgiu.⁴²

1904 m. Buvo pasirašyta konvencija tarp Britanijos ir Tibeto, kur nustatoma, kad Tibetas turi leisti laisvai prekiauti ir keliauti savo teritorijoje išskirtinai Britų Indijos subjektams ir nepalaikyti jokių užsienio santykių su kitomis valstybėmis be Britanijos sutikimo.⁴³ Po šios sutarties 1906 m. buvo sudaryta Sino-Britų konvencija, kurioje numatoma, kad Kinija neaneksuos Tibeto teritorijos ir nesikiš į

³⁴ Smith Warren W. *History of Tibet: Nationalism and Self-determination*. Westview Press, 1996. P. 137

³⁵ Chapman, F. Spencer *Lhasa: The Holy City*, Readers Union Ltd., London, 1940, P. 135

³⁶ Willard J. Peterson, the Cambridge History of China, Volume 9. The Ch'ing Dynasty, Cambridge university press, 2002, Part 1, P. 9

³⁷ Willard J. Peterson, the Cambridge History of China, Volume 9. The Ch'ing Dynasty, Part 1, Cambridge university press 2002, P. 74

³⁸ Convention relating to Burmah and Tibet, H.E. Richardson, A Short History of Tibet, New York, 1962 P. 250.

³⁹ Convention between Great Britain and China Relating to Sikkim and Tibet, M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law Wisdom Publications, London, 1987. P.165-166.

⁴⁰ Powers, John. *History as Propaganda: Tibetan Exiles versus the People's Republic of China* Oxford University Press, 2004, P. 67

⁴¹ Michael C. Van Walt Van Praag. *The Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law*, London, Wisdom Publications, 1987 P. 37.

⁴² Ten pat.

⁴³ Convention Between Great Britain and Thibet, M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law Wisdom Publications, London, 1987. P.167-168.

šios teritorijos admisnitravimą.⁴⁴ 1907 m. D. Britanija ir Rusijos imperija susitarė, kad abi pripažįsta Kinijos suverenitetą Tibeto atžvilgiu ir dėl to abipusiškai susilaiko nuo bet kokių veiksmų Tibeto atžvilgiu ir abi pasižada vesti derybas su Tibetu tik per Kinijos valdžią.⁴⁵ Šios dvi sutartys parodė, kad Tibeto savarankiškumas yra ribojamas užsienio šalių, dominuojančių regiono valstybių. Iki 1912 m. Kinija ir Tibetas išlaikė panašius santykius, kaip ir prieš tai, Kinijos valdžia siekė išvengti Europos šalių kišimosi į Tibetą ir tuo pačiu apsaugoti nuo galimo sukilimo iš Tibeto ir Tibeto valdovui Dalai Lamai paklusnių mongolų.⁴⁶ Vis dėlto šiuo laikotarpiu Tibeto savarankiškumas buvo labai apribotas užsienio šalių įtakos. Nors susitarimai tarp karinę ir politinę įtaką regione plėtojusių Kinijos ir D. Britanijos ir buvo reikšmingi bei atspindėjo jėgų santykį regione, Tibetui šie susitarimai teisiškai nebuvo įpareigojantys.

Taigi apibendrinant istorinę Tibeto, kaip valstybinio darinio raidos analizę, galima teigti, kad visų pirma, Tibetas turėjo valstybingumą ir buvo savarankiška valstybė keliais istoriniais laikotarpiais. Tibetas taip pat priklausė ir Mongolijos imperijai, galima teigti, kad tam tikrais aspektais buvo priklausomas nuo Kinijos, dėl kurios svarbos istorikai dar iki šiol diskutuoja. Teisiškai vertinant valstybės raidą, išorės veiksniai neturi lemiamo faktoriaus, kai norima nustatyti ar valstybė egzistavo, išorės sąlygos bei jėgos santykis regione dažnai daro lemiamą įtaką valstybiu raidai.⁴⁷ Nepaisant įtakos ir jėgos pusiausvyros kaitos Vidurio Azijos regione, galima teigti, kad Tibetas buvo valstybė iki XX a. pradžios. Be to, reikėtų pažymėti, kad per aptartą laikotarpį Tibetas savo ruožtu taip pat darė įtaką kitoms šalims, įskaitant ir Kiniją. Šiandien sunku būtų rasti pasaulyje valstybę per savo gyvavimo laikotarpį nepatyrusią užsienio valstybių dominavimo ar įtakos.

1.2. 1912-1949 Tibeto *de facto* nepriklausomybė ir santykiai su užsienio valstybėmis

Reikšmingiausias ir svarbiausias laikotarpis šiuolaikiniam Tibeto valstybingumui bei Tibeto tarptautiniam teisiniam statusui nustatyti prasidėjo nuo 1910 m., kai Kinų imperatoriškoji valdžia mėgino atgauti nusilpusią įtaką Tibete kariniais veiksmais, įsiverždama į Tibetą ir užimdama jo sostinę

⁴⁴ Convention Between Great Britain and China Respecting Tibet, M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law Wisdom Publications, London, 1987. P.168-169.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ The Swedish newspaper *Fäderneslandet*, 1909-01-16

⁴⁷ Shakabpa T.W.D. *Tibet: A Political History*, New York: Potala Publications, 1988, P. 199

Lasą.⁴⁸ Tuo tarpu 1911 m. Kinijoje įvyko socialistinė revoliucija ir Mandžiūrijos imperija žlugo, kariai, dislokuoti Lasoje pasidavė Tibetiečių kariuomenei ir buvo repatrijuoti į Kiniją.⁴⁹ 1912 m., tarpininkaujant Nepalui, buvo pasiektas "Trijų punktų susitarimas", patvirtinantis, jog kapituliuoja ir nusiginkluoja visi užsilikę Kinijos imperijos kariai.⁵⁰ Dalai Lama aktyviais veiksmais atkūrė vidinę Tibeto nepriklausomybę 1913 m., išleisdamas proklamaciją,⁵¹ kurios ketvirtame punkte skelbia, kad Tibetas yra maža, nepriklausoma ir religinio pagrindo valstybė,⁵² padarė visus veiksmus atkurti nepriklausomybę ir išoriškai, komunikuodamas su užsienio valstybėmis (Mongolija, Indija, Kinija, Nepalui, Butanu) bei pasirašydamas dvišalę sutartį su Mongolija (detaliau aptartą toliau šiame skyriuje).

Iki 1951 m. Tibetui buvo būdingi visi tarptautinės teisės pripažįstami valstybingumo požymiai, kurie yra geriausias Tibeto kaip nepriklausomos ir suverenios valstybės statuso įrodymas.⁵³ Reikalavimai valstybingumui nustatyti yra paskelbti 1933 m. Montevideo konvencijos dėl valstybių teisių ir pareigų pirmame straipsnyje, kuris įtvirtina, kad valstybė kaip tarptautinės teisės subjektas privalo turėti: nuolatinius gyventojus, apibrėžtą teritoriją, vyriausybę bei galimybę užmegzti santykius su užsienio valstybėmis⁵⁴, tai patvirtina ir beveik visi tarptautinės teisės teoretikai.⁵⁵ Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 1912 m., Tibetas turėjo *nuolatinius gyventojus*, - Tibeto gyventojų skaičius Tibeto teritorijoje sudarė apie 6 milijonus.⁵⁶ Didesnę dalį gyventojų sudarė etniniai tibetiečiai, kurie skyrėsi nuo mongolų, kinų ar kitų kaimyninių šalių gyventojų ne tik savo rase ir kalba, bet ir savita kultūra, religija, ir jau trumpai aptarta ilgamete šalies istorija, kuri susieja tibetiečius su konkrečia jų gyvenama teritorija.⁵⁷ Nuo 1943 m. Tibeto vyriausybė pradėjo išdavinėti piliečiams tibetietiškus pasus, kuriuos

⁴⁸ W.D. Shakabpa, *Tibet: A Political History*, New Haven, 1967, P.256

⁴⁹ FO 535/15, No. 181, Inclosure 6. Šaltinis: www.tpprc.org/documents/agreements/1912-agreement.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-19

⁵⁰ Agreement of the chinese and tibetans; FO 535/15, No. 181, Inclosure 6, šaltinis: <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china2.html>; prisijungimo laikas 2010-07-19

⁵¹ W.D. Shakabpa, *Tibet: A Political History*, New Haven, 1967, P. 246-248

⁵² Ten pat.

⁵³ International Lawyers Conference – London, 1993, <http://www.tibet.com/Status/londonconf.html>; prisijungimo laikas: 2010-08-05

⁵⁴ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, šaltinis: http://www.cfr.org/publication/15897/montevideo_convention_on_the_rights_and_duties_of_states.html; prisijungimo laikas: 2010-10-17

⁵⁵ Reconsidering statehood: examining the sovereignty/intervention boundary, Cynthia Weber; *Review of International Studies* (1992) 18, 199-216 Printed in Great Britain

⁵⁶ Shakabpa T.W.D. *Tibet: A Political History*. – New York: Potala Publications, 1988. – P. 295.

⁵⁷ *Three Studies by Leading Jurists // The Legal Status of Tibet*. – Dharamsala, India: Office of Information and International Relations, 1989. – P. 29

kaip galiojančius kelionės dokumentus 1948 m. pripažino ir kai kurios užsienio valstybės, būtent Prancūzija, Didžioji Britanija, Indija, Italija ir sąlyginai – JAV⁵⁸.

Apibrėžta teritorija, - pasak tarptautinės teisės doktrinos – valstybės teritoriją riboja valstybės sienos, kurių ribose valstybė vykdo visas savo suverenias teises⁵⁹, tai įtvirtinta Tarptautinio Teisingumo Teismo Nikaragvos byloje (1986), kur konstatuojama, kad “fundamentali valstybių suvereniteto teisinė savoka paprotinėje tarptautinėje teisėje, patvirtinta JTO Chartijos antro straipsnio pirmame punkte, taikoma kiekvienos valstybės vidaus vandenims ir teritorinei jūrai, taip pat oro erdvei virš jos teritorijos.”⁶⁰ Tibeto teritoriją sudarė trys provincijos: Amdo, Khamo ir U-Tsang. Tibeto bendruomenė šioje teritorijoje gyveno nuo pat valstybės įkūrimo.⁶¹ Paminėtina, kad nebūtinai turi būti tiksliai nustatytos valstybės sienos, o svarbesnis pats politinės bendruomenės efektyvus įsikūrimo faktas.⁶² Tibeto sienos iš dalies apibrėžtos sutartimis su D. Britanija, Mongolija, Kinija. 1918 m. rugpjūčio 19 d. tarp Kinijos ir Tibeto pasirašytas susitarimas “Dėl taikių santykių tarp Tibeto ir Kinijos atkūrimo ir delimitacijos,”⁶³ pačiame sustarime padėti tik pagrindai tolimesnėms diskusijoms ir nubrėžiamos bazinės ribos tarp Kinijos ir Tibeto valdomų teritorijų, taip pat pasižadama, kad kilus ginčui dėl susitarime numatomų teritorijų, jie bus sprendžiami be ginklų ir pasitelkiant tik taikius derybų kelius bei kreipiantis į Britanijos arbitą dėl sprendimo ginčo klausimu,⁶⁴ sutartis dar kartą parodė, kad Tibetas pajėgus palaikyti tarptautinius santykius savarankiškai. Susitarimas pasirašytas visų trijų valstybių atstovų.⁶⁵

Vyriausybę, – tarptautinės teisės doktrinoje nurodoma, kad vyriausybė turi efektyviai kontroliuoti savo valstybės teritoriją ir gyventojus. Šį teiginį galima paaiškinti tuo, kad vyriausybės teisėtumo kriterijai glūdi ne tarptautinėje, o konstitucinėje teisėje. Tarptautinės teisės požiūriu valstybės vyriausybė yra ta, kuri veiksmingai kontroliuoja šalies teritoriją ir gyventojus⁶⁶. Tibeto vyriausybė

⁵⁸ Jeremy Page (2007-06-23). "Crumpled passport 'proves' Tibet independence claim". Times Online. <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article1975197.ece>; prisijungimo laikas: 2010-09-08.

⁵⁹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. - Vilnius: Eugrimas, 2006, P. 233

⁶⁰ ICJ Reports, 1986, P. 111

⁶¹ W.D. Shakabpa, Tibet: A Political History, New Haven, 1967, P. 189

⁶² Žalimas D. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas: pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę. – Vilnius: Rosma, 1997. – P. 18

⁶³ Agreement for the Restoration of Peaceful Relations Between China and Tibet, Crown-copyright document in the India Office Records, L/P&S/10/714, E. Teichman to J.Jordan, 21 Aug. 1918, M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law Wisdom Publications, London, 1987. P.188-189

⁶⁴ Ten pat. Crown-copyright document in the India Office Records, L/P&S/10/714, E. Teichman to J.Jordan, 21 Aug. 1918,

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. - Vilnius: Eugrimas, 2006, P. 249

1911 –1949/51 m. buvo vienintelė oficiali ir suvereni Tibeto visuomenės atstovė. Vyriausybę sudarė Valstybės vadovas Dalai Lama, Ministrų kabinetas (Kashagas) ir Nacionalinis susirinkimas (Tsongdu).⁶⁷ Valstybės vadovo asmenyje sutelkta aukščiausioji pasaulietinė ir religinė valdžia, kuri, mirus vadovui, remiantis Tibeto Budistų tikėjimu, atiduodama reinkarnuotam Dalai Lamos įpėdiniui.⁶⁸ Kashagą sudarė Vidaus reikalų, Užsienio reikalų, Religijos ir kultūros, Švietimo, Finansų ir Saugumo ministerijos, kurios atliko vykdomosios valdžios funkcijas. Tsongdu atliko parlamento vaidmenį arba atstovavo įstatymų leidžiamąją valdžią.⁶⁹ Tibete veikė savarankiška valiuta bei mokesčių sistema, šalis turėjo nedideles karines pajėgas.⁷⁰ Teisinė šalies sistema buvo pagrįsta XIV-XVII a. feodالية teisės sistema. Valstybės valdymas buvo decentralizuotas – dauguma rajonų ir sričių tvarkėsi savivaldos pagrindais.⁷¹ Tokia valdymo struktūra buvo neišvengiama dėl didelio teritorijos ploto nedidelio transporto sistemų išvystymo. Taigi prieš 1951 m. „Tibeto teritorijoje egzistavo visos būtinos valdžios institucijos, užtikrinančios efektyvią teritorijos ir gyventojų kontrolę,⁷² ir nebuvo jokių kitų alternatyvių KLR valdžios struktūrų.⁷³

Sugebėjimą palaikyti užsienio santykius, - kurį geriausiai atspindi tarptautinės sutartys ir dalyvavimas santykiuose su užsienio valstybėmis, užfiksuoti keletoje dokumentų. Siekdami sumažinti įtampą kinų ir tibetiečių santykiuose bei pasinaudoję situacija sustiprinti savo įtaką regione, britai surengė trišalę konferenciją Simloje 1914 m.⁷⁴ kur visų trijų valstybių (Kinijos, Tibeto ir Didžiosios Britanijos) atstovai susitiko lygiomis teisėmis. Britų delegacija priminė Kinijos atstovams, kad Tibetas dalyvauja šioje konferencijoje, kaip suvereni valstybė, neturinti jokios priklausomybės nuo Kinijos ir taip paprieštaravo savo ankstesnei pozicijai, užfiksuotai 1907 m. susitarime su Rusijos imperija. Kinija konvencijos nepasirašė. Tai buvo reikšmingas įvykis Tibeto tarptautinio statuso nustatymui, nes buvo dar kartą pabrėžti draugiški Britanijos ir Tibeto santykiai, taip pat tarp šių šalių buvo pasirašyta dvišalė

⁶⁷ Shakabpa T.W.D. *Tibet: A Political History*. – New York: Potala Publications, 1988, P. 91-125

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ M. C. Van Walt Van Praag: *The status of Tibet: history, rights and prospects in international law*, London. Wisdom Publications, 1987, P. 244

⁷⁰ Shakabpa T.W.D. *Tibet: A Political History*. – New York, Potala Publications, 1988, P. 91-125

⁷¹ Ten pat.

⁷² *Three Studies by Leading Jurists // The Legal Status of Tibet*. – Dharamsala, India: Office of Information and International Relations, 1989, P. 29

⁷³ Shakabpa T.W.D. *Tibet: A Political History*. – New York: Potala Publications, 1988. – P. 91-125

⁷⁴ The Consistent Stand Taken by the Successive Chinese Central Governments towards the Sovereignty over Tibet after the Revolution of 1911, <http://www.china-embassy.org/eng/zt/zgxz/Tibeta%20in%20Brief/Did%20Tibet/t37144.htm>; prisijungimo laikas: 2010-11-02

prekybos ir sienų sutartis.⁷⁵ Iš teisinės pusės, kaip pažymi Charles Henry Alexandrowicz-Alexander, visų pirma svarbiausia tai, kad Kinija netapo susitarimo šalimi, todėl anksčiau prarasto suvereniteto Tibetui, šio susitarimo pagrindu atgauti negalėjo nei tuo metu, nei ateityje.⁷⁶ „Jeigu teisinio pagrindo Kinijos teiginiams apie suverenitetą pagrįsti ieškosime prieš Simlos konvenciją, nekyla jokių abejonių, kad suverenitetas Tibeto atžvilgiu buvo prarastas po imperijos žlugimo ir jokių būdu neatstatytas.“⁷⁷ Po Manču arba Mandžiūrijos imperijos žlugimo, ir kartu, feodalinės teisės sunykimo, suverenitetas ir jo savoka buvo perkelta iš Kinijos feodalinės teisės srities į tarptautinės teisės sritį.⁷⁸ Tibeto statusas galėjo būti lyginamas labiau su protektorato, kurio protekcija užsiėmė ne vien Kinija.⁷⁹ Jungtinėje deklaracijoje, Didžioji Britanija ir Tibetas įsipareigojo nepripažinti bet kokių Kinijos pareiškimų apie Tibetą kaip Kinijos dalies ar Kinijos suvereniteto bei bet kokios teisės į Tibetą,⁸⁰ nebent Kinija pasirašytų Simlos konvenciją, kuri būtų garantavusi Tibetui didžiąją dalį jo teritorijos, teritorinį vientisumą ir visišką autonomiją nuo Kinijos.⁸¹ Kaip minėta, Kinija nepasirašė konvencijos, todėl Jungtinėje deklaracijoje numatytos sąlygos liko galioti.⁸²

Tibetas vykdė savo tarptautinių santykių politiką daugiausia bendraudamas su Didžiąja Britanija, Kinija, Nepalui, ir Butanu, šios šalys turėjo savo diplomatinės misijas Lasoje.⁸³ Taip pat Tibeto vyriausybės delegacijos keliavo ir į užsienio šalis.⁸⁴ Kai 1947 m. Indija tapo nepriklausoma, ji perėmė britų diplomatinę misiją Lasoje, ir paveldėjo Britanijos sutartimis grįstus santykius su Tibetu.⁸⁵ Indija pripažino Tibetą esant savarankišką, nepriklausoma valstybę. 1947 m. Delyje vyko Azijos šalių konferencija, kurioje Tibetas dalyvavo kaip nepriklausoma šalis. Jo vėliava buvo iškelta tarp kitų laisvų

⁷⁵ Michael Gervers, Wayne Schlepp, Historical themes and current change in Central and Inner Asia: papers presented at the Central and Inner Asian Seminar, University of Toronto, April 25–26, 1997, Joint Centre for Asia Pacific Studies, 1998 P. 73, 74

⁷⁶ Charles Henry Alexandrowicz-Alexander Source: The American Journal of International Law, Vol. 48, No. 2 Apr., 1954, P. 265-274

⁷⁷ Ten pat, P. 269

⁷⁸ Ten pat, P. 271

⁷⁹ Ten pat, P. 272

⁸⁰ Anglo-Tibetan Declaration, M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law Wisdom Publications, London, 1987. P.164

⁸¹ Convention Between Great Britain, China, and Tibet, Simla, M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law Wisdom Publications, London, 1987. P.170-171.

⁸² Anglo-Tibetan Declaration, M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law Wisdom Publications, London, 1987. P.164

⁸³ W.D. Shakabpa, Tibet: A Political History, New Haven, 1967, P. 246-248

⁸⁴ Surendra K. Gupta Stalin and India, 1946–47: From Cooperation to Hostility, Australian Journal of Politics & History, Volume 33, Issue 1, , April 1987, P. 78–92

⁸⁵ Lin, Hsiao-Ting, "Boundary, sovereignty, and imagination: Reconsidering the frontier disputes between British India and Republican China, 1914-47", *The Journal of Imperial & Commonwealth History*, September 2004, 32, (3).

valstybių vėliavų.⁸⁶ Viena svarbiausių sutarčių nustatant Tibeto gebėjimą palaikyti užsienio santykius bei teritorinį apibrėžtumą, konkrečiai nagrinėjamu laikotarpiu buvo **1913 m. sutartis su Mongolija** - "Draugystės ir sąjungos sutartis tarp Tibeto ir Mongolijos vyriausybių". Tais pačiais metais kaip ir Dalai Lamos išleista nepriklausomybės deklaracija, Tibeto ir Mongolijos sutartis buvo svarbus požymis, kad Tibetas pajėgus palaikyti užsienio santykius. Sutartyje pripažįstamas savarankiškas abiejų šalių statusas ir visiškai nepriklausomybė nuo Kinijos,⁸⁷ apibrėžiamos Mongolijos ir Tibeto sienos, nustatoma prekybos tvarka, sutariama dėl abipusės pagalbos agresijos prieš vieną iš valstybių atveju.⁸⁸ Ši sutartis laikoma labai svarbiu įrodymu, kad Tibetas palaikė tarptautinius santykius su užsienio valstybėmis, kaip su lygiais sau subjektais ir laikė save nepriklausoma ir suverenia valstybe, todėl įrodo Tibeto valstybingumą. Oponuodami šiam teiginiui KLR mokslininkai, tokie kaip Chiu, Hungdah, teigia, kad sutartis sudaryta, tarp dviejų, tarptautinės bendrijos nepripažintų valstybių ir todėl negalėjo sukelti jokių teisinių pasekmių.⁸⁹ Vis dėlto šis teiginys apima tik vieną, konkrečiai konstitucinę valstybės pripažinimo teoriją, teigiančią, kad valstybė egzistuoja tik ją oficialiai pripažinus kitoms valstybėms, kuri, kaip bus atskleista toliau šiame darbe, šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje prarado reikšmę. Sutarties su Mongolija originalas Tibeto kalba buvo rastas tik 2007 m., tačiau vertimų į užsienio kalbas būta ir anksčiau. Įvertinus originalų sutarties tekstą buvo nustatyta, kad tai yra autentiška sutartis,⁹⁰ su visais reikalingais rekvizitais.⁹¹ Vis dėlto, kol nebuvo originalaus sutarties tekso, KLR nepripažino šios sutarties egzistavimo.⁹²

Tarptautinėje teisėje valstybės išskirtinis bruožas yra jos suverenitetas kitų valstybių atžvilgiu. Pačia bendriausia prasme, suverenitetas dažnai apibrėžiamas kaip „išimtinė galia, kurią riboja tik tarptautinė teisė, ir kurią turi kiekviena valstybė kaip tarptautinės teisės subjektas, nepaklūstantis jokio

⁸⁶ Surendra K. Gupta Stalin and India, 1946–47: From Cooperation to Hostility, *Australian Journal of Politics & History*, Volume 33, Issue 1, April 1987, P. 78–92

⁸⁷ FO 535/16, No. 88, Inclosure 1, 1913M., M. C. van Walt van Praag's Status of Tibet: History, Rights and Prospects in *International Law Wisdom Publications*, London, 1987

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Chiu, Hungdah, Tibet's Political History and Status *Occasional Papers/Reprints Series in Contemporary Asian Studies*, Vol. 1989, Issue 4, 1989, P. 1-9

⁹⁰ Phurbu Thinley (2008-11-12). "Tibet - Mongolia Treaty of 1913, a proof of Tibet's independence: Interview with Prof. Elliot Sperling".

<http://www.phayul.com/news/article.aspx?article=Tibeto-Mongol+Treaty+of+1913%2C+a+proof+of+Tibet%E2%80%99s+independence%3A+Interview&id=23205>; prisijungimo laikas: 2010-10-14

⁹¹ Udo B. Barkmann, *Geschichte der Mongolei*, Bonn 1999, P.119-122

⁹² Ten pat.

kito šios teisės subjekto valdžiai“.⁹³ Ši pagrindinė valstybės savybė, be kurios valstybė negalėtų veiksmingai funkcionuoti tarptautinėje aplinkoje, yra jos identitetas tarptautinėje teisėje, jos skiriamasis bruožas nuo kitų, nevalstybinių darinių. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartijos įstatuose yra įtvirtinta, kad „suverenitetas negali būti perleidžiamas, sumažinamas, apribojamas, ir sudaro sąlygas tvarkai, saugumui, patikimumui tarptautiniuose santykiuose nuo tada, kai valstybė laikoma lygia, nepriklausomai nuo jos dydžio ir turtingumo“.⁹⁴

Suverenitetas yra glaudžiai susijęs ir praktiškai neatskiriamas nuo valstybės nepriklausomybės. Kiekviena nepriklausoma valstybė yra suvereni, kitų valstybių atžvilgiu. Tai reiškia, kad ji turi visišką, dominuojančią valdžią savo teritorijos ir savo gyventojų atžvilgiu. Suverenitetas vaidina nepriklausomybės garanto vaidmenį - niekas negali kištis į suverenios valstybės reikalus.⁹⁵ Tarptautinėje bendrijoje, suverenių valstybių egzistavimo prielaidas – *inter alia* tautų apsisprendimo ir lygiateisiškumo principas, - valstybės susikuria įgyvendindamos atvirai išreikštą tam tikros subjektų grupės valią ir taip tampa lygiaverčiais tarptautinės teisės subjektais. Tačiau, kad valstybė būtų pripažinta tarptautiniu mastu tarptautinės teisės teorijoje keliamas išorės pripažinimo reikalavimas. Konstitucinė teorija skelbia, kad valstybė arba vyriausybė teisiškai neegzistuoja tol, kol jos nepripažino tarptautinė valstybių bendrija. Taigi valstybė, kaip tarptautinės teisės subjektas, neegzistuoja iki tarptautinio pripažinimo.⁹⁶ Vadovaujantis *konstitucine* pripažinimo teorija⁹⁷, Tibetas nagrinėjamu laikotarpiu nebuvo pripažintas visuotinai tarptautinės valstybių bendrijos aktyviais veiksmais, nes tiesiogiai Tibeto pripažinimo nedeklaravo nei viena valstybė. Galima teigti, jog nėra oficialiai paskelbto pripažinimo nei vienos valstybės oficialiuose pareiškimuose. Tokiu atveju, pagal konstitucinę teoriją valstybė neegzistuoja iki šio pripažinimo. Nors Tibeto atveju dalinių įrodymų apie pripažinimą galima rasti 1943 m. Britų užsienio reikalų sekretoriaus memorandumu Kinijos užsienio reikalų ministrui (“Edeno Memorandumas”), kur teigiama, kad Britanija pripažįsta *de facto* Tibeto nepriklausomybę.⁹⁸ Kanados vyriausybės išslaptinta vyriausybės byla dėl Tibeto, 1944 - 1969 į kurią įeina ir Kanados užsienio reikalų sekretoriaus memorandumas teigiantis, kad Tibetas atitinka

⁹³ Simone Dreyfus. Droit des relations internationales. Elements de droit international public. 4-eme edition. Paris: Cujas. 1992, P. 90

⁹⁴ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. P.14

⁹⁵ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. - Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 190

⁹⁶ Ten pat. P.244

⁹⁷ Ten pat. P.243

⁹⁸ Goldstein, Melvyn; *A History of Modern Tibet, 1913-1951*; University of California Press; 1989, P. 400-402

reikalavimus, valstybei buti pripažintai, kaip nepriklausoma, datuojamas lapkričio 21 d, 1950 m.⁹⁹ Panaši pozicija dėstoma ir JAV valstybės departamento istorinio biuro leidinyje „JAV užsienio santykiai“ 1949 m., kur svarstoma Tibeto ir vidurio Azijos regionų raida ir santykis su naujai atsiradusia komunistine Kinija bei siūloma pripažinti Tibetą kaip nepriklausoma valstybę taip pat siūloma ir to nedaryti, abu motyvai pagrįsti tam tikrais JAV naudingais/nenaudingais rezultatais.¹⁰⁰ Tokius pavienius pareiškimus remiantis tarptautinės teisės doktrina, autoriaus nuomone, galima vertinti kaip *ad hoc* pripažinimą. Doktrinoje *ad hoc* pripažinimas yra išreiškiamas fragmentiškai vedamomis tarpvalstybinėmis derybomis, pasirašomi susitarimai ir panašiai, o tai laikoma savotišku vienkartinio pripažinimu.¹⁰¹ Keliama ir kita teorija – *deklaracinė* teorija, kur skelbiama, kad valstybės ar vyriausybės susikūrimas apie save paskelbia automatiškai, susikūrimo faktu, o pripažinimas yra deklaratyvus pobūdžio, ir tik patvirtina šį faktą.¹⁰² Pasak V. Vadapalo, pastaroji teorija įgauna vis didesnę svarbą, ypač po didžiųjų valstybinių darinių, tokių kaip Sovietų sąjunga arba Jugoslavija suirimo.¹⁰³ Pasak kitų autorių, tokių kaip Charles Henry Alexandrowicz-Alexander, senasis teisinis palikimas, kuriam jis priskiria, konstitucinę pripažinimo teoriją, jau nebeegzistuoja, remtis derėtų tik realiai egzistuojančia praktika ir modernia tarptautine teise.¹⁰⁴

Vadovaujantis *deklaracine* teorija, svarbu, ar Tibetas turėjo visus valstybingumo bruožus ir reikalavimus pagal tarptautinę teisę. Deklaracinės teorijos šalininkų teigimu, tik remiantis objektyviais teisiniais kriterijais, o ne politiniais sprendimais, galima nustatyti, ar valstybė egzistuoja ir pajėgia dalyvauti tarptautiniuose santykiuose su kitomis suvereniomis valstybėmis. Taigi, kaip jau aptarėme ir nustatėme, Tibetas turėjo savo teritoriją, apibrėžtą ansktesnėmis sutartimis su užsienio šalimis ir istoriškai gyvenamą tibetiečių tautos, pastovų ir skaitlingą gyventojų skaičių, vyriausybę, aktyviai vykdančią savo valdžią turimoje teritorijoje ir tos teritorijos gyventojų atžvilgiu. Taip pat Tibetas turėjo galimybę bei pajėgumą dalyvauti tarptautiniuose santykiuose su kitomis valstybėmis.¹⁰⁵ Nagrinėjamu

⁹⁹ Išslaptinta Kanados vyriausybės byla, http://www.tibet.ca/media/PDF/secret_canada_tibet_file.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-09

¹⁰⁰United States Department of State / *Foreign relations of the United States, 1949. The Far East: China Status of Tibet: consideration of policy of the United States in view of Tibetan claim of independence and danger to Tibet from communist-dominated China, 1949* P. 1064-1097, <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=article&did=FRUS.FRUS1949V09.I0012&id=FRUS.FRUS1949v09&isize=M>; prisijungimo laikas: 2010-11-06

¹⁰¹ Vadapalas V. *Tarptautinė teisė*. - Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 245

¹⁰² Ten pat. P. 244

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Charles Henry Alexandrowicz-Alexander., *The American Journal of International Law*, Vol. 48, No. 2 (Apr., 1954), P. 265-274

¹⁰⁵ Ten pat.

laikotarpiu beveik trisdešimt septynerius metus Tibetas turėjo *de facto* nepriklausomybę, Tibeto vyriausybė, vadovaujama tryliktojo Dalai Lamos efektyviai kontroliavo valstybės vidaus ir užsienio politiką, palaikė užsienio santykius su kaimyninėmis ir kitos valstybėmis, bei naudojosi visomis teisėmis ir pareigomis priklausančiomis nepriklausomai ir suvereniai valstybei.¹⁰⁶ Taip pat Tibeto plėtojami, nors ir negausūs santykiai su užsienio valstybėmis leidžia teigti, kad Tibetas buvo pajėgus dalyvauti tarptautiniuose santykiuose, taip prisiimdamas visas teises ir pareigas priklausančias bet kuriai valstybei, kitos valstybės su Tibetu elgėsi taip pat kaip ir su bet kuria kita šalimi.

Tibeto valstybingumą įrodo ir neutraliteto polita, kurios Tibetas laikėsi per Antrąjį Pasaulinį karą, nors, pasak Xiaoyuan Liu, ir susidūrė su dideliu JAV, Didžiosios Britanijos ir kitų sąjungininkų valstybių spaudimu, kad leistų per Tibetą transportuoti įvairias prekes ir žaliavas¹⁰⁷. Tibetas niekada nepalaikė ilgalaikių tarptautinių santykių su viena ar kita valstybe, tačiau tos valstybės, su kuriomis tarptautiniai santykiai buvo palaikomi, elgėsi su Tibetu, kaip su bet kuria kita suverenia valstybe, o tai pagal deklaracinę valstybių pripažinimo teoriją yra laikoma valstybės pripažinimu *de facto*.¹⁰⁸ Tibeto tarptautinis teisinis statusas nebuvo niekuo skirtingas nuo gretimų valstybių, tokių kaip Nepalas, nei nuo kitų užsienio valstybių. Todėl, kai kaimyninė valstybė Nepalas stojo į Jungtinių Tautų organizaciją 1949 m., buvo nurodytos Nepalo sutartys ir diplomatinių santykių palaikymas su Tibetu, kaip požymis, kad Nepalas yra valstybė su visais jai būdingais bruožais ir tarptautiniu veiksniumu bei teisnumu.¹⁰⁹

Tibetui tapus nepriklausomu *de facto* ir Kinijai tapus decentralizuota po socialistinės revoliucijos, pretenzijas į Tibetą pareiškė Kinijos Respublika, kuri buvo įkurta po 1911 m. spalio 10 d. revoliucijos ir formaliai pradėjo egzistuoti nuo 1912 m. sausio 1 d. Nuo Kinijos Respublikos įkūrimo iki 1949 m. ji aprėpė ne tik salas aplink Taivaną, bet ir žemyninę Kiniją bei dalį artimosios Mongolijos. Savo laikinojoje konstitucijoje paskelbtoje 1912 m. Kinijos Respublika pareiškė, kad Tibetas buvo neatskiriama Kinijos dalimi *de jure* ir *de facto* nuo Yuan (Juanų) dinastijos, kai Kiniją valdė Mongolai tryliktajame amžiuje, analogiškai Dalio karalystei ir Tangutų imperijai kurios taip pat buvo

¹⁰⁶ Oriental Society of Australia (2000). *The Journal of the Oriental Society of Australia, Volumes 31-34*; Oriental Society of Australia, P. 35, 37

¹⁰⁷ Frontier passages: ethnopolitics and the rise of Chinese communism, 1921-1945, Xiaoyuan Liu, co-publication with the Woodrow Wilson Center Press, Washington, D.C., 2004, P. 30

¹⁰⁸ Grunfeld, A. Tom, *Reassessing Tibet Policy*, Empire State College. IN F CUS. Vol. 5, No. 9, 2000; http://www.fpif.org/reports/reassessing_tibet_policy; prisijungimo laikas: 2010-07-09

¹⁰⁹ Nepalo narystės JTO oficialus internetinis puslapis; <http://www.un.org.np/>; Prisijungimo laikas: 2010-08-19.

inkorporuotos į Viduriniąją Karalystę tuo metu¹¹⁰. Dabartinė Kinijos Liaudies Respublika taip pat teigia, kad pagal tarptautinės teisės teisių perėmimo teoriją¹¹¹ visos viena po kitos ėjusios Kinijos vyriausybės ar valdžios (Mingų dinastijos, Qing dinastijos, Kinijos Respublikos (Taivano) ir Kinijos Liaudies Respublikos) yra tiesioginės Juanų dinastijos teisių perėmėjos ir todėl perėmė *de jure* teisę į valdžią ir *de facto* valdžią Tibete.¹¹² Visą laikotarpį iki pat 1949 m. tesėsi Kuomintango (KMT) (verčiamo kaip Kinijos nacionalistų partija arba Kinijos nacionalinė liaudies partija) valdymas, jo metu, kaip minėta Tibetas turėjo *de facto* nepriklausomybę, tačiau Kinijos Respublika (Taivanas) visada laikė Tibetą Kinijos dalimi.¹¹³ Istorinis Tibeto priklausymas Kinijai, o tuo labiau, Kinijos imperijos teisių perėmėja pasiskelbusiai Kinijos Respublikai yra nepagrindžiamas objektyviais faktais. Nei KMT, nei jokie to meto Kinijos teisininkai ar istorikai nėra pateikę svarių argumentų, kurie įrodytų Tibeto priklausymą Kinijai, toks faktas tiesiog pateikiamas jo neargumentuojant, o istorinė apžvalga ir Tibeto teisinio statuso aptarimas anktesniame darbo skyriuje parodo, kad Tibeto priklausomumas nuo Kinijos buvo daugiau sąlygotas jėgos pusiasvyros regione.¹¹⁴ Pagrindinis argumentas pateikiamas iš Kinijos pusės yra konstituciškai įtvirtintas ir istoriškai pagrįstas Tibeto priklausymas Kinijai, tačiau kaip pažymi Charles Henry Alexandrowicz-Alexander, konstitucinis dominuojančios valstybės įtvirtinimas apie kitos valstybės pavaldumą tarptautinėje teisėje išnyko kartu su feodalinė teise¹¹⁵. Tuo tarpu istorinis Tibeto priklausymas Kinijai nėra įrodytas, o daugiau įrodymų yra, kad Tibetas buvo bent dalinai nepriklausomas ir savarankiškas.

Kinijos pozicija Tibeto valstybingumo klausimu yra priešinga. Pasak oficialaus Kinijos Liaudies Respublikos pareiškimo, vadinamojo baltojo rašto (ang. *white paper*) dėl Tibeto autonominio regiono traktavimo,¹¹⁶ Tibetas netgi XX a. pradžioje buvo mažai socialiai pažengęs, gyvavo feodalinėje ir servų sistemoje¹¹⁷ ir “buvo tamsesniuose ir labiau atsilikusiuose nei Europos viduriniai amžiai

¹¹⁰ A. Tom Grunfeld, "Reassessing Tibet Policy" *Washington, DC: Foreign Policy In Focus, October 12, 2005*, http://www.fpif.org/reports/reassessing_tibet_policy; prisijungimo laikas: 2010-08-17

¹¹¹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. - Vilnius: Eugrimas, 2006, P. 254-260

¹¹² Regional ethnic autonomy in Tibet, Information Office of the State Council of the People's Republic of China May 2004, Beijing; šaltinis: <http://www.china.org.cn/e-white/20040524/1.htm>; Prisijungimo laikas: 2010-08-09.

¹¹³ For the British and U.S. positions on Tibet, Goldstein, 1989. P. 386.

¹¹⁴ Charles Henry Alexandrowicz-Alexander, *The American Journal of International Law*, Vol. 48, No. 2 Apr., 1954, P. 267

¹¹⁵ Ten pat, P. 257

¹¹⁶ The establishment and development of regional ethnic autonomy in Tibet, <http://www.china.org.cn/e-white/20040524/1.htm>; prisijungimo laikas: 2010-09-24

¹¹⁷ *Empires and Autonomy: Moments in the History of Globalization* Streeter, Stephen M. Weaver, John C. Coleman, William D., UBC Press, 2009, P. 26

laikuose”.¹¹⁸ Po vadinamųjų opijaus karų 1840 m. Kinija liko kaip pusiau kolonijinė, pusiau feodalinė valstybė. Tibetas tuo tarpu, kaip ir didelė dalis “kitų Kinijos regionų”¹¹⁹, kentė nuo imperialistinio spaudimo, buvo sudarinėjamos vienai pusei naudingos sutartys, naudojamosi proga pasipelnėti iš situacijos, taip pat tuo metu buvo skatinamas Tibeto separatizmas, siekiant atskirti jį nuo Kinijos.¹²⁰ Kaip teigia Hungdah, Chiu,- „Neturi būti abejonės, kad nuo 1750 m. Kinija suvereniomis teisėmis valdė Tibetą.”¹²¹ Taip pat teigiama, kad nei viena valstybė oficialiai nepripažino Tibeto nepriklausomybės ir tokiu būdu paremiama konstitucinė valstybės pripažinimo teorija.¹²² Pasak Hungdah ir Chiu, nepasaint fakto, kad Tibetas priklausė Kinijai tokį ilgą laiko tarpą, jis išlaikė visišką vidinę autonomiją iki pat Kinijos Liaudies Respublikos įkūrimo 1949 m.¹²³ Tačiau autoriai Hungdah, Chiu, nors savo darbe ir neprieštarauja oficialiai Kinijos Liaudies Respublikos pozicijai dėl Tibeto teisinio statuso, vis dėlto kritikuoja komunistinės Kinijos valdžią, pabrėždami, kad nei viena iki tol egzistavusi Kinų valdžia nebandė įvesti privalomos kinų kalbos, mokesčių sistemos, rašto ar teisės sistemos Tibete, todėl komunistinė Kinijos valdžia sulaužė ilgalaikę tradiciją ir tik kai KLR nuspręs palikti Tibeto reikalus jo paties autonomijai, galima tikėtis taikos ir stabilumo Tibete.¹²⁴

Panašiai įvykius Tibete traktuoja ir kitas autorius Barry Sautman savo publikacijoje Kinijos tarptautinės teisės žurnale („Chinese journal of international law“).¹²⁵ Autorius teigia, kad Tibetas niekada neturėjo valstybingumo ir 1912 – 1950 m. buvo “pseudo-valstybė.”¹²⁶ „Jeigu Tibeto valstybingumo požymiai, kurie apibrėžiami kitose publikacijose vis dėlto yra nagrinėtini, jie yra pseudo-požymiai.”¹²⁷ Autorius pažymi, kad valstybingumui pripažinti egzistuoja tam tikri reikalavimai, pagal deklaracinę arba konstitucinę valstybės pripažinimo teorijas. Apibūdindamas deklaracinę teoriją, autorius padaro išvadą, kad nors ir atitikdama keliamus reikalavimus (teritorijos, gyventojų, vyriausybės ir gebėjimo užmegzti tarptautinius santykius), valstybė pripažįstama tik tai padarius kitoms

¹¹⁸ The establishment and development of regional ethnic autonomy in Tibet, <http://www.china.org.cn/white/20040524/1.htm>; prisijungimo laikas: 2010-09-24

¹¹⁹ The establishment and development of regional ethnic autonomy in Tibet, šaltinis: <http://www.china.org.cn/white/20040524/1.htm>; prisijungimo laikas: 2010-09-24

¹²⁰ Ten pat.

¹²¹ Tibet's Political History and Status *Occasional Papers/Reprints Series in Contemporary Asian Studies* Chiu, Hungdah, Vol. 1989, Issue 4 1989, P. 1-9

¹²² Ten pat.

¹²³ Ten pat P. 7

¹²⁴ Ten pat P. 1-9

¹²⁵ Barry Sautman, Tibets Putative Statehood, *Chinese Journal of International Law* (2010) 9 (1), P 127-142

¹²⁶ Ten pat. P. 131

¹²⁷ Ten pat.

valstybėms ir tokiu būdu sujungia deklaracinę ir konstitucinę teorijas. Pasak Barry Sautman, valstybė greitai nepripažinta tarptautiniu mastu tampa pseudo-valstybe ir prilyginama šiuolaikinei Abchazijai.¹²⁸ Taip pat autorius neigia, kad sutartis su Mongolija, turėjo lemiamos reikšmės ir parodė, kad Tibetas yra pajėgus palaikyti užsienio santykius su kitomis šalimis. „Mongolija negalėjo sudaryti tarptautinės sutarties“, nes tuo metu, pagal autoriaus suvienodintas deklaracinę ir konstitucinę teorijas, šalis nebuvo pripažinta jos artimiausių kaimynių – Sovietų sąjungos ir Kinijos.¹²⁹ Apibendrinant, galima būtų pastebėti, kad Barry Sautman sujungia dvi tarptautinio valstybės pripažinimo teorijas ir tuo vadovaudamasis nagrinėja situaciją, pranašumą ir lemiamą reikšmę suteikdamas konstitucinei pripažinimo teorijai, kuri, kaip jau minėjome anktesniame darbo skyriuje, nėra tokia aktuali šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje ir labiau yra feodalinės teisės reliktas.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad Tibetas kaip valstybė gyvavo ilgą laiką tarpą, nors jo teisinis statusas vertinant tarptautinės teisės požiūru nebuvo pastovus. Vis dėlto svarbiausiu momentu, kai efektyvios užsienio šalių įtakos nebebuvo, Tibeto tauta pasirinko nepriklausomos valstybės kelią, ir 1912-1913 m. tai išreiškė tinkamu būdu, tarptautinėmis sutartimis bei efektyvios valdžios savo teritorijoje vykdymu. Autorius pritaria nuomonei, kad suverenitetas originaliai susiformavo, kaip feodalinės teisės institutas, kaip suvereno (senjoro) ir vasalo santykis. Su feodalizmo sunykimu, tokio tipo suverenitetas kokį įrodinėja Kinija, t.y., konstitucinis dominuojančios valstybės įtvirtinimas apie kitos valstybės pavaldumą, visiškai dingo iš tarptautinės teisės.¹³⁰ Todėl, remiantis tarptautinės teisės normomis ir doktrina, galima teigti, kad nuo 1912 m iki 1949 m. Tibetas buvo nepriklausoma ir suvereni valstybė.

2. DABARTINIS TIBETO TARPTAUTINIS TEISINIS STATUSAS

2.1. Tibeto okupacija

¹²⁸ Ten pat. P 127

¹²⁹ Barry Sautman, *Tibets Putative Statehood*, *Chinese Journal of International Law* (2010) 9 (1): P 132

¹³⁰ Charles Henry Alexandrowicz-Alexander, *Source: The American Journal of International Law*, Vol. 48, No. 2 (Apr., 1954), P. 265-274

1949 m. po revoliucinių kovų susikūrusi ir komunistine valstybe pasiskelbusi Kinijos Liaudies Respublika¹³¹ įsiveržė į Tibetą. Tų metų spalio mėnesį komunistinis režimas įsitvirtino visoje Kinijoje ir paskelbė, kad Tibetas yra teisėta KLR dalis.¹³² 1950 m. Tibete faktiškai jau buvo dislokuota 40 000 Kinijos Liaudies Respublikos karių bei nugalėtos negausios Tibeto karinės pajėgos.¹³³ Išskyla esminis šiai situacijai ir jos vertinimui klausimas – ar Kinijos karinių dalinių įsiveržimas į Tibetą buvo *agresijos aktas*. Teigti, kad įsiveržimas į Tibetą buvo agresijos aktas iš KLR pusės, reikia įrodymų. Tokiais įrodymais galima būtų laikyti faktinės situacijos Tibete kvalifikavimą pagal tarptautinės teisės normas, taip pat užsienio šalių bei paties Tibeto ir jo vyriausybės įsiveržimo traktavimą kaip agresijos akto prieš Tibetą.

Svarbiausia ir pirmoji tarptautinės teisės norma, draudžianti agresiją ir karą, yra 1928 metais Paryžiuje pasirašyta Bendroji sutartis dėl atsisakymo nuo karo (Briando - Kelogo arba Paryžiaus paktas), kurio dalyve taip pat buvo ir Kinija. Šis paktas uždraudė karą kaip nacionalinės politikos priemonę pirmame straipsnyje ir įpareigojo taikiai spręsti tarptautinius ginčus¹³⁴. Reikia pažymėti, jog pakto nuostatos „greitai tapo visuotinės paprotinės teisės dalimi.“¹³⁵ Briando-Kelogo pakto pažeidimai buvo vienas teisinių pagrindų palaikant kaltinimą Niurnbergo ir Tokijo Tarptautiniuose Kariniuose Tribunoluose.¹³⁶ Dabar „Briano – Kelogo pakto principai yra išreikšti JTO Įstatuose, konkrečiai, 2 straipsnio 4 dalyje, įtvirtinančioje draudimą naudoti jėgą ir grasinti ja tarptautiniuose santykiuose. Šio tarptautinės teisės principo turinys buvo sukonkretintas 1970 metų JT GA Deklaracijoje dėl tarptautinės teisės principų. 1986 metais Tarptautinis Teisingumo Teismas Nikaragvos ir JAV byloje dėl karinių ir paruošiamųjų karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš ją, konstatavo, kad „įtraukti į Jungtinių Tautų Organizacijos Įstatus principai dėl jėgos naudojimo iš esmės atitinka analogiškus tarptautinės paprotinės teisės principus.“¹³⁷ Kariniai veiksmai ne visada yra agresijos forma, o pastaroji yra platesnė

¹³¹ Britanica Concise Encyclopedia, Article on China, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/111803/China>; prisijungimo laikas: 2010-07-04

¹³² Reports by F.W. Williamson, British political officer in Sikkim, India Office Record, L/PS/12/4175, dated 20 January 1935.

¹³³ P.L. 102-138, Foreign Relations Authorization Act, FY1992-FY1993, Kerry Dumbaugh, Tibet: Problems, Prospects, and U.S. Policy July 30, 2008; <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34445.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-07

¹³⁴ Kellogg-Briand Pact 1928, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp; prisijungimo laikas: 2010-08-09

¹³⁵ Wallace C. D. *Kellogg-Briand Pact*. // *Encyclopedia of Public International Law*. – Vol. 3. – Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1982, P. 238

¹³⁶ Ten pat.

¹³⁷ 1986 m. birželio 27 d. sprendimas. // Harris. *Cases and Materials on International Law*. – London: Sweet & Maxwell, 1991, P. 825

sąvoka, teigia Quincy Wright.¹³⁸ Pasak Quincy Wright, agresyvus karas, pažeidžiantis tokią sutartį kaip Paryžiaus susitarimas, yra viena iš agresijos formų, tačiau net ir nepatenkantis į “karo” sampratą smurtiniai ir agresyvūs veiksmai, yra agresija, kurios viena iš formų ir yra “karas.”¹³⁹ Taigi tas faktas, kad Tibeto kariuomenė priešinosi Kinijos Liaudies Respublikos pajėgoms, įžengusioms į Tibeto teritoriją, geriausiai apibūdina konflikto šalių santykį. Kadangi valstybė, kuri yra įsitraukusi į konfliktą negali objektyviai įvertinti situacijos ir nustatyti ar kitas konflikto dalyvis yra agresorius, todėl, pasak Quincy Wright, svarbus yra neįsitraukusių į konfliktą valstybių reagavimas į konkrečią situaciją. Tai viena iš priemonių, kuri pasitelkiama, norint nustatyti agresorių tam tikrame konflikte.¹⁴⁰

Vienas iš tokių faktinių įrodymų, kad prieš Tibetą buvo panaudota agresija ginkluoto įsiveržimo forma yra 1950 m. spalio 26 d., Indijos užsienio reikalų ministerijos nota Pekinui, kurioje skelbiama: „Dabar, kai invazija į Tibetą buvo patvirtinta Kinijos vyriausybės, taikios derybos vargu, ar gali būti suderinamos su dabartiniais įvykiais ir natūralu, kad iš Tibeto pusės bus baiminamasi, kad derybos bus vedamos naudojant jėgą ar grasinimus. Dabartinių įvykių kontekste, Indijos vyriausybė teigia, kad invazija į Tibetą nėra naudinga nei Indijai, nei Kinijai, nei Tibetui ir sukels atitinakamas pasekmes.“¹⁴¹ 1950 lapkričio 17 d., Salvadoras paprašė, kad agresijos prieš Tibetą klausimas būtų įtrauktas į Generalinės asamblėjos darbotvarkę, tačiau tai nebuvo svarstoma JT GA posėdyje, nes Indija pareiškė, kad galimas trišalis (Indijos, KLR ir Tibeto) taikus situacijos sprendimas, dalyvaujant derybose tik suinteresuotoms trimis šalims, ir tokiu būdu užtikrinant optimaliausią sprendimą.¹⁴² Taip pat paminėtina 1950 m. tarptautinių santykių biuro pranešimas Tibeto vyriausybei, kur D. Britanija pasmerkia Kinijos pasirinktą agresijos ir smurto kelią ir išreiškia, kad parems Tibeto kreipimąsi į Jungtinių Tautų organizaciją dėl situacijos sprendimo.¹⁴³

Tibetas tai pat patvirtino, kad KLR veiksmus traktuoja kaip agresijos aktą. Nors pačios valstybės vertinimas nėra laikoma pagrindiniu įrodymu, vis dėlto valstybė, nukentėjusi nuo agresijos, privalo priešintis agresijai, ir taip parodyti savo valią bei prieštaravimą agresyviems veiksams jos

¹³⁸ The Concept of Aggression in International Law, Quincy Wright, The American Journal of International Law, Vol. 29, No. 3 Jul., 1935, P. 377

¹³⁹ The Concept of Aggression in International Law, Quincy Wright, The American Journal of International Law, Vol. 29, No. 3 Jul., 1935, P. 376

¹⁴⁰ Ten pat. P. 381

¹⁴¹ Xiaoyuan Liu. *Frontier passages: ethnopolitics and the rise of Chinese communism, 1921-1945*. Stanford University Press, 2004 P. 89

¹⁴² Ten pat.

¹⁴³ Shakya, Tsering; *The Dragon In the Land of Snow*; 1999; Columbia University Press; P. 59

atžvilgiu.¹⁴⁴ Tibeto nacionalinė asamblėja surengė neeilinę sesiją 1950 m. lapkritį ir paprašė tuo metu tik penkiolikos metų amžiaus Dalai Lamos perimti vadovavimą Tibetui¹⁴⁵, po to Dalai Lama paliko Lasą ir siekdamas išvengti grėsmės savo asmeniui, pasitraukė į Indijos pasienį. Tuo pat metu Tibeto užsienio reikalų ministerija išleido tokį pranešimą: „Tibetas yra vieningas ir vadovaujamas Dalai Lamos <...> Mes paprašėme Pasaulio pagalbos ir taikios intervencijos, susidūrę su šia neišprovokuota agresija.“¹⁴⁶ Tibeto vyriausybė taip pat parašė ir Jungtinių Tautų Organizacijos Generaliniam sekretoriui 1950 m. lapkričio 7 d.¹⁴⁷ prašydama pasaulinių institucijų įsikišimo ir pripažindama, kad negali objektyviai priešintis žymiai didesnei karinei pajėgumai turinčiai valstybei bei sutinka taikiai derėtis dėl situacijos sprendimo su Kinijos vyriausybe.¹⁴⁸ Šie įrodymai leidžia daryti išvadą, kad KLR karinių pajėgų buvimas Tibete gali būti traktuojamas kaip agresija ir faktiškai, ir remiantis tarptautinės teisės normomis bei principais, dėl to tai vertintina kaip neteisėtas aktas.

Nustačius, kad prieš Tibetą buvo panaudota jėga, dar prieš 17-os punktų susitarimą, svarbu nustatyti tikslų jėgos panaudojimo pobūdį, todėl reikia plačiau išnagrinėti egzistuojančias tarptautinės teisės normas, ir nutarti, *ar* situaciją Tibete galima būtų laikyti *okupacija*. Kad Kinijos Liaudies Respublika naudojo jėgą prieš Tibeto valstybę patvirtina ne tik oficialūs Tibeto vyriausybės kreipimaisi į tarptautinę bendruomenę, bet ir užsienio valstybių, tokių kaip Indija, Salvadoras pareiškimai ir teiginiai, taip pat oficialiai priimti kitų valstybių dokumentai, kuriuos jau aptarėme. Taip pat realus KLR armijos dalinių dislokavimas Tibete bei Tibeto pajėgų nugalėjimas iki pasirašant 17-os punktų susitarimą.¹⁴⁹ Okupacija yra apibrėžta 1907 m. ketvirtojoje Hagos konvencijoje 42 str.¹⁵⁰, kur teigiama, kad *teritorija laikoma okupuota*, tuomet, kai yra *faktiškai kontroliuojama priešiškos kariuomenės pajėgų*.¹⁵¹ Įvertinant tai, kad septyniolikos punktų susitarimas buvo pasirašytas į Tibetą jau įvedus

¹⁴⁴ The Concept of Aggression in International Law, Quincy Wright, The American Journal of International Law, Vol. 29, No. 3 Jul., 1935, P. 385

¹⁴⁵ Reports by F.W. Williamson, British political officer in Sikkim, India Office Record, L/PS/12/4175, dated 20 January 1935

¹⁴⁶ Goldstein, Melvyn C., A History of Modern Tibet (Vol 2): A Calm before the Storm: 1951–1959, 2007, P. 106–107

¹⁴⁷ Ten pat. P. 108

¹⁴⁸ Tibet: Proving Truth from Facts. – Dharamsala: DIIR publications, 1996,

<http://www.tibet.net/en/index.php?id=142&rmenuid=11>; prisijungimo laikas: 2010-07-14

¹⁴⁹ Michel Peissel, "The Cavaliers of Kham, the secret war in Tibet" London: Heinemann 1972, and Boston: Little, Brown & Co. 1973; <http://www.tibet.ca/media/PDF/The-17-Point-Agreement-Background.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-08-17

¹⁵⁰ Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907; <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195>; prisijungimo laikas: 2010-11-01

¹⁵¹ Ten pat.

40,000 KLR išvadavimo armijos karių¹⁵² ir įveikus Tibeto karinių pajėgų pasipriešinimą,¹⁵³ galima teigti, kad Tibetas buvo okupuotas pasirašant susitarimą arba esant realiai okupacijos grėsmei, panaudojant karinę jėgą 17-os punktų susitarimo pasirašymo metu ir pats susitarimas turėjo legalizuoti okupaciją.¹⁵⁴ Akivaizdu, kad Tibetas nepriklausomybę prarado 1951 metų gegužės 23 dieną, kai pasirašė „17 punktų susitarimą“, tačiau KLR kariniai daliniai buvo pradėti įvedinėti gerokai anksčiau - 1949 metų rudenį. Taip buvo įvykdyta vadinamoji „taiki“ okupacija, „kurią tarptautinė teisė supranta kaip okupaciją nepaskelbus karo ir ne sutartiniu pagrindu. Tokia užsienio teritorijos okupacija prilyginama jėgos naudojimui, todėl iš esmės jai taikomos karinę okupaciją reglamentuojančios teisės normos.“¹⁵⁵ KLR tokiais neteisėtais veiksmais pažeidė jėgos nenaudojimo principą. Minėtinas vienas pagrindinių tarptautinės teisės mokslo principų *ex injuria jus non oritur* (iš ne teisės neatsiranda teisė). Šio principo taikymas sukelia svarbias teisineis pasekmes: „situacijos, sukurtos panaudojus ginkluotąsias pajėgas ir taip įvykdžius agresiją, nepakeičia suverenumo ar kitų teisėtų teisių į teritoriją.“¹⁵⁶

Dėl aukščiau nurodytų priežasčių KLR kariuomenės įvedimas į šalį turėtų būti traktuojamas kaip ginkluotas užpuolimas arba agresijos aktas, o iš to sekęs teritorijos ir efektyvios valdžios praradimas – neteisėtu.¹⁵⁷ Okupacija nėra teisėtas būdas teritorijai įgyti ar panaikinti kokios nors valstybės suverenitą, vadovaujantis tarptautinės teisės principais bei 1907 m. Hagos taisyklėmis, tiksliaupriedu prie Hagos konvencijos Dėl karo įstatymų ir papročių (42-56 str.)¹⁵⁸, taip pat ketvirtąja Ženevos konvencija Dėl civilių apsaugos karo metu (str. 27-34 ir 47-78).¹⁵⁹ Agresija ir jėgos panaudojimas, pagal Jungtinių Tautų Chartiją yra draudžiama, bet koks jėgos panaudojimas, ar grasinimas jėga yra neteisėtas ir prieštarauja 1945 m. JT Chartijos 2 str. 3 ir 4 punktuose įtvirtintai

¹⁵² P.L. 102-138, Foreign Relations Authorization Act, FY1992-FY1993, Šaltinis: Tibet: Problems, Prospects, and U.S. Policy July 30, 2008 Kerry Dumbaugh Specialist in Asian Affairs Foreign Affairs, Defense, and Trade Division.

¹⁵³ Goldstein, Melvyn C., *A History of Modern Tibet (Vol 2): A Calm before the Storm: 1951–1959*, 2007, P. 96

¹⁵⁴ Ten pat. P. 99

¹⁵⁵ Bothe M. Occupation, Pacific. // *Encyclopedia of Public International Law*. – Vol. 4. – Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1982, P. 67-69.

¹⁵⁶ Žalimas D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas: pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę*. – Vilnius: Rosma, 1997, P. 55

¹⁵⁷ International Commission of Jurists Report on The Question of Tibet: The Rule of Law, Geneva, 1959, http://www.claudearpi.net/maintenance/uploaded_pics/1959TheQuestionofTibetandtheRuleofLaw.pdf; prisijungimo laikas 2010-10-02

¹⁵⁸ Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195>; prisijungimo laikas 2010-10-02

¹⁵⁹ Ženevos konvencija Dėl civilių apsaugos karo metu, http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/html/party_main_treaties; prisijungimo data 2010-10-02

normai.¹⁶⁰ Taigi situaciją Tibete, kuri susidarė po 1949 -1951 m. teisiškai reikėtų vertinti kaip *KLR įvykdytą agresiją prieš Tibetą*, kurios metu buvo įvykdyta nepriklausomos valstybės (Tibeto) okupacija, agresoriaus (Kinijos Liaudies Respublikos) ir toliau sekusi ankesija - 1950 m. lapkričio 24 d. ir 1953 m. spalio 19 d. dekretais didelė Kamo provincijos dalis buvo atjungta nuo Tibeto ir prijungta prie Kinijos.¹⁶¹ Kamas buvo padalintas į dvi vadinamąsias Tibeto autonomines prefektūras ir vieną Tibeto autonominį rajoną.¹⁶²

2.2. 17-os punktų susitarimas, jo vertinimas pagal tarptautinę teisę

KLR kariniams daliniams nesitraukiant iš Tibeto bei nesulaukiant konkretaus atsakymo, ar veiksmų iš tarptautinės bendruomenės, Tibeto vyriausybė pasirinko derybų su Kinija kelią. 1951 m. gegužės 23 d. Tibeto delegacija Pekine pasirašė „17 punktų susitarimą dėl priemonių taikiam Tibeto išlaisvinimui.“¹⁶³ 17-os punktų susitarimas buvo pasirašytas tarp Kinijos Liaudies Respublikos atstovų ir keturioliktojo Dalai Lamos atstovų. Pasirašius susitarimą, Kinijos vyriausybė pranešė pasauliui, jog pasiektas susitarimas dėl „taikaus Tibeto išlaisvinimo“.¹⁶⁴ Susitarimas pritarė KLR armijos įvedimui į Tibetą ir suteikė jos vyriausybei įgaliojimus tvarkyti Tibeto užsienio reikalus, - trumpai apibendrinant, šiuo susitarimu buvo įtvirtinamas Kinijos Liaudies Respublikos suverenitetas Tibeto atžvilgiu, o Tibeto statusas numatomas kaip autonominio regiono, kuris bus ateityje įkurtas, susitarimas užanstspauduotas Pekine 1951 m. gegužės 23 d. ir po kelių mėnesių patvirtintas Tibeto vyriausybės.¹⁶⁵ Taip pat Pekinui buvo nusiųstas Dalai Lamos laiškas (jo tikrumo Dalai Lama nepripažino), kuriame jis pritaria Tibeto prijungimui prie Kinijos Liaudies Respublikos ir vadina tai abipusiu sutarimu: „Vietinė tibeto valdžia, kartu su dvasininkija ir kilmingaisiais vienbalsiai pritaria Tibeto prijungimui prie Kinijos, vadovaujant pirmininkui Mao ir centrinei liaudies valdžiai, aktyviai remis Kinijos Liaudies Respublikos išvadavimo

¹⁶⁰ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija.

¹⁶¹ Richardson, Hugh E. ,Tibet and its History. Second Edition, Revised and Updated, Shambhala. Boston & London, 1984, P. 28-68.

¹⁶² Ten pat.

¹⁶³ “The 17 point agreement” the full story as revealed by the Tibetans and Chinese who were involved, DIIR, 2001; <http://www.tibet.net/en/index.php?id=183&rmenuid=11>, prisijungimo laikas: 2010-09-05

¹⁶⁴ A History of Modern Tibet, 1913–1951: The Demise of the Lamaist State; Melvyn C. Goldstein, 1989, P 226

¹⁶⁵ Goldstein, Melvyn C., *A History of Modern Tibet (Vol 2): A Calm before the Storm: 1951–1959*, 2007, P. 101–102

armiją ir padės jai gynyboje, išvarant imperialistines įtakas iš Tibeto ir saugos suvienytą ir unifikuotą Tėvynę.¹⁶⁶ Susitarimo esmė, - įtvirtinti ir legalizuoti KLR okupaciją Tibete.

Pagal Tibeto vyriausybės išėivijoje teiginius susitarimas buvo pasirašytas pažeidžiant tarptautinės teisės normas ir yra negaliojantis dėl keturių pagrindų.

Visų pirma teigiama, kad susitarimą kai kurie Tibeto delegacijos atstovai pasirašė veikiami didelio spaudimo ir neišreiškė savo tikrosios valios. Tibeto delegacijos nariai pabrėžė, jog pasirašą *kaip privatūs asmenys*, todėl dokumentas neturįs jokios juridinės galios.¹⁶⁷ Tibetas nepripažins sutarties, kol jos nepasirašys Dalai Lama ir nepatvirtins savo asmeniniu antspaudu.¹⁶⁸ Kinijos šaltiniai teigia, kad šis susitarimas yra teisiškai validus ir buvo abiejų pusių vienodai palankiai priimtas.¹⁶⁹ Pagal 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 46 str. valstybė sutarties šalis, norėdama nugincyti sutarties galiojimą jai, *negali remtis* tuo, kad išreiškiant sutikimą buvo *pažeista nacionalinė valstybės teisė dėl įgaliojimų* sudaryti tokio pobūdžio susitarimus¹⁷⁰ ir, nors nagrinėjamu laikotarpiu minėta konvencija dar negaliojo, tarptautinė paprotinė teisė pateikia būtent tokį atsakymą.¹⁷¹ Taigi, norint objektyviai įvertinti susitarimo teisinę galią šiuo pagrindu remtis nederėtų.

Susitarimas buvo pasirašyta *panaudojant prievartą prieš Tibeto delegacijos atstovus* ir todėl nesukelia teisinių pasekmių bei yra negaliojanti.¹⁷² Ši nuostata įtvirtinta 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės 51 straipsnyje.¹⁷³ Nors, kaip minėta, ši konvencija dar nebuvo priimta nagrinėjamu laikotarpiu, tačiau ji yra paprotinių normų, susijusių su sutartimis, išraiška.¹⁷⁴ Be to, 1969 metų Vienos konvencijos taisyklė dėl absoliutaus tarptautinių sutarčių negaliojimo nėra nauja, nors *jus cogens* sąvoka atsirado tik kartu su šia konvencija. „*Jus cogens* normos yra kildinamos iš *jus strictum* normų, kurios reiškia tokias viešosios tvarkos (*ordre public*) taisykles, nuo kurių teisės subjektai negali

¹⁶⁶ Shakya, Tsering W, *The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947*, London: Pimlico, 1999, P 90

¹⁶⁷ Goldstein, Melvyn C., *A History of Modern Tibet (Vol 2): A Calm before the Storm: 1951–1959*, 2007, P 106–107

¹⁶⁸ Ten pat.

¹⁶⁹ Shakya, Tsering W, *The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947*, London: Pimlico, 1999, P 93

¹⁷⁰ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija.

¹⁷¹ Arthur W. Diamond Law Library Research Guides, *Researching Public International Law*, Kent McKeever, January 2006, http://library.law.columbia.edu/guides/Researching_Public_International_Law; prisijungimo laikas: 2010-07-15

¹⁷² Shakya, Tsering W, *The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947*, London: Pimlico, 1999, P 92

¹⁷³ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija.

¹⁷⁴ Akehurst M., Malanczuk P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. – Vilnius: Eugrimas, 2000, P. 117

nukrypti.¹⁷⁵ Šios teisės normos buvo žinomos dar Senovės Romos teisėje, o tarptautinė teisė tik perėmė iš romėnų teisės taisyklę, kad šalių „teisiniai aktai turi atitikti *jus strictum*, kitaip jie yra niekiniai“¹⁷⁶. Siekiant išsiaiškinti ar galima remtis 51 straipsniu, kur skelbiama, kad sutartis laikoma negaliojančia, jei prieš valstybės atstovą buvo panaudota prievarta ar grasinimai, reikia išsamaus istorinio tyrimo bei abiejų sutarties šalių pagrįstų teiginių bei gausybės **faktų, kurių patvirtintuose šaltiniuose rasti galimybės nėra**.¹⁷⁷ Šiuo atveju, KLR niekada nepripažino, kad Tibeto delegacijos atstovams buvo grasinama ar prieš juos naudojama jėga. Todėl susitarimą laikyti negaliojančiu šiuo atveju taip pat negalima.

1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 52 straipsnis skelbia, kad sutartis yra negaliojanti, jei **prieš valstybę**, sutarties šalį yra **naudojama jėga ar grasinama jėgos panaudojimu**.¹⁷⁸ Įrodyti jėgos panaudojimo faktui reikia grįžti prie 17-os punktų susitarimo turinio, kur skelbiama, kad Tibetas prarandą aktyvią valdžią savo teritorijai, tai yra Tibeto vyriausybė netenka realios valdžios, nors išlaiko buvusią valdymo struktūrą, viską, nuo susitarimo įsigaliojimo momento, koordinuoja centrinė Kinijos Liaudies Respublikos valdžia ir užtikrinti numatytų susitarimo punktų įgyvendinimui, **Tibete bus įsteigtas karinis štabas ir dislokuoti KLR išvadavimo armijos daliniai**.¹⁷⁹ Kaip jau minėta, vienas iš esminių nepriklausomos ir suverenos valstybės bruožų yra aktyvios ir efektyvios valdžios savo teritorijoje vykdymas. Po šio susitarimo Tibeto vyriausybė neteko šios funkcijos, nebegalėjo efektyviai valdyti savo teritorijos, kurioje buvo svetimos šalies kariniai daliniai,- Tibete jau **buvo dislokuota 40,000 KLR išvadavimo armijos karių**, kas viršėjo Tibeto karinių pajėgų skaičių keletą kartų,¹⁸⁰ todėl galima būtų teigti, kad prieš Tibeto valstybę buvo panaudota ar ketinama panaudoti jėgą ir tokiu būdu apriboti teisėtos Tibeto vyriausybės veiklą ir laisvą valią, sudarant tarptautines sutartis;¹⁸¹

¹⁷⁵ Žalimas D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas: pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę*. – Vilnius: Rosma, 1997, P. 36

¹⁷⁶ Frowein J. A. *Jus cogens*. // *Encyclopedia of Public International Law*. – Vol. 7. – Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1984, P. 327

¹⁷⁷ Shakya, Tsering W. *The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947*, London, Pimlico, 1999, P. 92

¹⁷⁸ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija.

¹⁷⁹ Seventeen-Point Plan for the Peaceful Liberation of Tibet 1951, <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china3.html>; prisijungimo laikas: 2010-09-17.

¹⁸⁰ P.L. 102-138, Foreign Relations Authorization Act, FY1992-FY1993, Kerry Dumbaugh, Tibet: Problems, Prospects, and U.S. Policy July 30, 2008; <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34445.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-07

¹⁸¹ International Commission of Jurists Report on The Question of Tibet: The Rule of Law, Geneva, 1959; http://www.claudearpi.net/maintenance/uploaded_pics/1959TheQuestionofTibetandtheRuleofLaw.pdf; prisijungimo laikas: 2010-09-17

4) be to, kas jau buvo išvardinta, septyniolikos punktų susitarime buvo numatoma, kad Kinijos Liaudies Respublika prisiima ir tam tikrus įsipareigojimus, į kuriuos įeina pažadas išlaikyti egzistuojančią politinę sistemą bei Dalai Lamos statusą ir funkcijas, ginti religinę laisvę ir susilaikyti nuo priverstinių reformų Tibete.¹⁸² Tibeto vyriausybė tremtyje ir tarptautinė teisininkų komisija pastebi, kad šie ir kiti panašūs įsipareigojimai nebuvo vykdomi iš Kinijos Liaudies Respublikos pusės¹⁸³ ir Tibeto vyriausybė turėjo teisę dar vienu pagrindu atmesti šį susitarimą, tai yra vadovaujantis 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 60 straipsniu, kur teigiama, kad vienai šaliai nevykdant įsipareigojimų pagal sutartį, kita šalis įgyja teisę sutartį nutraukti, ką Tibeto vyriausybė ir padarė 1959 m kovo 11 d.¹⁸⁴

Agresijos veiksmais bei jos įteisinimui sukurtame 17-os punktų susitarime KLR pažeidė net keletą pagrindinių tarptautinės teisės principų.

Nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus principą. Jis yra įtvirtintas JTO Įstatų 2 straipsnyje ir apima valstybės teisę spręsti savo reikalus be įsikišimo iš išorės. Šį principą KLR pažeidė įvesdama kariuomenę į Tibeto teritoriją, o vėliau priversdama pasirašyti „17 punktų susitarimą“, kuriuo buvo aiškiai siekiama perimti Tibeto suverenumui būdingų teisių įgyvendinimą ir tokiu būdu užtikrinti savo valdžią.

Valstybių teritorinio vientisumo principą, kuris yra glaudžiai susijęs su jėgos ir grasinimo jėga nenaudojimo principu ir įtvirtintas JTO Įstatų 2 straipsnio 4 punkte. Jis nustato valstybių pareigą nesikėsinti į valstybės teritorinį vientisumą jėga arba grasinant ją panaudoti. Šis principas Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Helsinkio Baigiamajame akte 1975 metais buvo suformuluotas kaip savarankiškas principas ir nustatė dalyvaujančių valstybių pareigą „vengti bet kurių reikalavimų ar veiksmų, kuriais siekiama užgrobti bei uzurpuoti dalį bet kurios dalyvaujančios valstybės teritorijos arba visą teritoriją“¹⁸⁵ „17 punktų susitarimo“ 51 straipsnyje kaip tik ir buvo kalbama apie teritorijos padalijimą į „autonominius rajonus“ remiantis tautinių mažumų koncentracija. Prijungiant rytinę Khamo sritį ir visą Amdo regioną prie KLR, daugiau kaip pusė Tibeto teritorijos (su

¹⁸² Seventeen-Point Plan for the Peaceful Liberation of Tibet, 1951, <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china3.html> ; prisijungimo laikas: 2010-09-17

¹⁸³ International Commission of Jurists Report on The Question of Tibet: The Rule of Law, Geneva, 1959, http://www.claudearpi.net/maintenance/uploaded_pics/1959TheQuestionofTibetandtheRuleofLaw.pdf; prisijungimo laikas: 2010-09-17

¹⁸⁴ Ten pat.

¹⁸⁵ Kūris P., Požarskas M. *Tarptautinės teisės apybraižos*. – Vilnius: Mintis, 1985, P. 114

gausiausiais gamtiniais ištekliais) ir dvi trečiosios jos populiacijos buvo atskirtos nuo Tibeto autonominio rajono.¹⁸⁶

Tautų apsisprendimo principą, kuris pabrėžia, kad valstybės turi susilaikyti nuo prievartinių veiksmų, trukdančių tautoms įgyvendinti jų teisę į apsisprendimą, laisvę ir nepriklausomybę. Šis principas yra įtvirtintas JTO Įstatų 1 straipsnyje, o dabar evoliucionavo į vieną pagrindinių šiuolaikinės tarptautinės teisės principų. KLR iš esmės šį principą pažeidinėja ir dabar tęsiant okupaciją ir neleidžiant tibetiečių tautai apsispręsti dėl savo politinio statuso klausimo.

Tarptautinių ginčų taikaus suregulavimo principą. Šis principas reiškia valstybių pareigą ginčus tarp savęs „spręsti tik taikiomis priemonėmis, kad nebūtų keliama grėsmė taikai ir saugumui“¹⁸⁷. Net ir laikydama savo pretenzijas pagrįstomis, KLR turėjo šį ginčą išspręsti taikiai, t.y. derybomis, tarpininkavimu, tyrimu, arbitražu ar kitomis taikiomis priemonėmis.

Tibeto teisinį statusą 1959 m. apibūdino ir tarptautinė Teisinių komisija - “Tibeto klausimas ir teisės viršenybės klausimas.”¹⁸⁸ Komisijos išvadose atsispindi nemažai jau darbe aptartų klausimų ir padarytų išvadų bei numatoma, kad Tibeto statuso klausimas yra nagrinėtinas Jungtinių Tautų organizacijos lygmenyje.¹⁸⁹ Teisinių komisijos teigimu, Tibetas buvo bent jau *de facto* nepriklausoma valstybė, prieš pasirašant lemiamą septyniolikos punktų susitarimą. Komisija taip pat nustatė, kad Tibeto nepriklausomybės *de facto* ir *de jure* klausimas nėra esminis ir neturi būti lemiamas. Nustačius Tibeto nepriklausomybę *de facto*, to turėtų pakakti, kad šis klausimas būtų pagrįstai ir visapusiškai nagrinėjamas Jungtinėse Tautose.¹⁹⁰

Taigi šia išvada tarptautinė teisininkų komisija patvirtina anksčiau tarptautinės teisės normomis ir teorija pagrįstas ir šiame darbe padarytas išvadas – Tibetas buvo nepriklausoma šalis bent jau 1912-1950 m., okupuota ir aneksuota ji neteko nepriklausomybės, tačiau tai nebuvo teisėta. Tokiai išvadai oponuoja KLR mokslininkai ir teisininkai. 17-os punktų susitarimas vertinamas visai kitaip, nei tai daroma nepriklausomų šaltinių. Kaip teigia Tieh-Tseng Li, išsami istorinė Tibeto santykių su Kinų ir Indijos vyriausybėmis bei nepriklausomų, glaudžiai su Tibeto šalimi ir vyriausybe susijusių šaltinių

¹⁸⁶ Warren W. Smith Jr., *Tibetan Nation, A History of Tibetan Nationalism and Sino-Tibetan Relations*, Westview Press, 1996, P. 365

¹⁸⁷ Merrills J. G. *International Dispute Settlement*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995, P. 1

¹⁸⁸ International Commission of Jurists Report on The Question of Tibet: The Rule of Law, Geneva, 1959, http://www.claudearpi.net/maintenance/uploaded_pics/1959TheQuestionofTibetandtheRuleofLaw.pdf; prisijungimo laikas 2010-08-09

¹⁸⁹ Ten pat.

¹⁹⁰ Ten pat.

analizė, atskleidžia Tibeto norą išlaikyti jų tradicinį gyvenimo būdą ir autonominę padėtį, tačiau tuo pačiu ir politinės sąmonės ar pastangų suformuoti nepriklausomą ir suverenią valstybę trūkumą.¹⁹¹ Dėl šios priežasties ir dėl konkrečios teisinės pozicijos nebuvimo, daugelis mokslininkų tegali apibūdinti ir klasifikuoti Tibetą tarp abejotino arba neapibrėžto teisinio statuso darinių.¹⁹² Pasak Tieh-Tseng Li, nors išorinis spaudimas Tibetui yra labai didelis, faktas išlieka, kad tibetiečiai nėra nei norintys nei pajėgūs priimti ir įgyvendinti savo teises ir pareigas, kaip nepriklausoma valstybė¹⁹³. Autorius taip pat teigia, kad šiandien Tibeto tarptautinis teisinis statusas yra aiškiai apibrėžtas Pekino susitarime dėl priemonių dėl taikaus Tibeto išvadavimo, pasirašytame 1951 m. gegužės 23 d.¹⁹⁴ kur pirmasis straipsnis skelbia, kad: “Tibeto žmonės susivienys, išvargs imperialistines agresyvias jėgas iš Tibeto, ir sugrįš į Tėvynę Motiną – Kinijos Liaudies Respubliką.”¹⁹⁵ Vis dėlto šio darbo autorius bei didelė dalis Tibeto situacijos tyrinėtojų nesutinka su tokia Kinijos pozicija. Pavyzdžiui Warren Smith Jr. teigia, kad, nepaisant Kinijos pastangų pateikti 17-os susitarimą kaip vidaus reikalą arba šalies vidaus susitarimą, pats 17-os punktų susitarimas turi kai kurių būdingų tarptautinei sutarčiai požymių, ir vien poreikis sudaryti tokį susitarimą (kitaip nei kitų Kinijos regionų atžvilgiu) indikuoja, kad šio susitarimo šalys yra atskiri politiniai vienetai.¹⁹⁶ Nei vienam kitam Kinijos Liaudies Respublikos regionui inkorporuoti neprireikė panašių priemonių.¹⁹⁷

Net ir praradus nepriklausomybę, tarptautinės teisės požiūriu Tibeto valstybingumas neišnyko ir buvo toliau tęsiamas Tibeto vyriausybės išėivijoje. Tai autorius bandys įrodyti kitame darbo skyriuje.

2.3. Tibeto statuso apibrėžimas nuo 1951 m. iki dabar

2.3.1. Tibeto valstybės identitetas ir tęstinumas

¹⁹¹ The Legal Position of Tibet, Tieh-Tseng Li, The American Journal of International Law, Vol. 50, No. 2, Apr., 1956, P. 394-404

¹⁹² L. F. Oppenheim, International Law (9th ed.), Oxford University Press, 2008, P. 217

¹⁹³ The Legal Position of Tibet, Tieh-Tseng Li, The American Journal of International Law, Vol. 50, No. 2 Apr., 1956, P. 401.

¹⁹⁴ Ten pat, P. 402

¹⁹⁵ Seventeen-Point Plan for the Peaceful Liberation of Tibet; <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china3.htm>; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

¹⁹⁶ Warren Smith Jr., Tibetan nation: a history of Tibetan nationalism and Sino-Tibetan relations, Boulder, Colo. Westview Press, 1996. P 248

¹⁹⁷ Ten pat.

Šio darbo eigoje išaiškinome, kad Tibetas buvo nepriklausoma valstybė 1912 – 1950 m., okupuota ir aneksuota Kinijos Liaudies Respublikos, neteko nepriklausomybės ir nuo 1951 m. faktiškai priklauso KLR kaip Tibeto autonominis regionas. Norint toliau nagrinėti Tibeto tarptautinį teisinį statusą ir apibrėžti jį po 1951 m. reikalinga išnagrinėti teisės doktriną, tarptautinius teisinius dokumentus bei valstybių poziciją minėtos Tibeto okupacijos atžvilgiu, taip pat Jungtinių Tautų organizacijos poziciją šiuo klausimu. Neteisėta okupacija ir aneksija nepanaikino Tibeto kaip valstybės egzistavimo. Tokia nuostata grindžiama valstybės tęstinumu ir identitetu ir bus bandoma įrodyti toliau.

Kadangi Tibeto okupacijos faktą jau nustatėme, reikia išsiaiškinti ar Tibeto valstybė egzistavo okupacijos laikotarpiu, t.y., nustatyti Tibeto valstybės *identitetą ir tęstinumą*. Pagal klasikinės tarptautinės teisės teoriją valstybės identitetas ir tęstinumas kildinami iš pamatinių valstybingumo bruožų. Doktrinoje skiriamos dvi teorijos, pagal kurias apibrėžiamas valstybės identitetas ir tęstinumas,- tai *formalioji* ir *materialioji* teorijos, priklausomai nuo to ar suteikiamas esminis dėmesys į teisinę šio instituto pusę ar labiau orientuojamasi į materialiąją, politinę, socialinę-istorinę pusę.¹⁹⁸ Labiausiai žinomas *formaliosios* teorijos autorius yra K. Marek, kuris sekdamas H. Kelzeno „pamatinės normos“ doktrina, teigia, kad nepriklausomybė, išreikšta teritorine delimitacija ir teisinės tvarkos įtvirtinimu „pamatinėje normoje“ ir yra lemiamas kriterijus, nustatant valstybės identitetą.¹⁹⁹ Valstybės identitetas apibrėžiamas kaip valstybės tarptautinių teisių ir pareigų identitetas, paremtas išimtinai tarptautinės teisės principu *pacta sunt servanda*. *Tęstinumas* yra tik *dinaminis identiteto aspektas*.²⁰⁰ Kaip pagrindas, kad valstybės identitetas dingsta, nurodomas naujų teisės normų nebuvimas, po tam tikrų įvykių, kurie sukelia abejonių dėl valstybės identiteto. Todėl nepriklausomybės praradimas siejamas su identiteto praradimu. Kita teorija – *materialioji* identiteto teorija, sutelkia dėmesį socialinius-istorinius valstybės požymius. Kaip pažymi Josef L. Kunz, - nei teritoriniai valstybės pokyčiai, nei pasikeitimai populiacijoje, etniniai pasikeitimai ar netgi didelis gyventojų skaičiaus padidėjimas ar sumažėjimas bei revoliuciniai valdžios pasikeitimai neturi įtakos valstybės identitetui, kol tie pokyčiai nėra objektyviai lemtingi.²⁰¹

¹⁹⁸ F. Markx-Veldhuijzen, State succession– codification tested against the facts, Hague Academy of International Law. Center for Studies and Research, 1996, P. 194

¹⁹⁹ Marek K., Identity and Continuity of States in Public International Law. – Geneve: Librairie E. Droz, 1954. - P. 552

²⁰⁰ F. Markx-Veldhuijzen, State succession– codification tested against the facts, Hague Academy of International Law. Center for Studies and Research, 1996, P. 194

²⁰¹ Josef L. Kunz, Identity of States Under International Law, The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 1 Jan., 1955, P. 71

Valstybės identiteto nustatymas yra labai plati ir daug diskusijų kelianti tema, kurios visapusiškai išnagrinėti šiame darbe nėra galimybių, todėl pamėginsime trumpai aptarti svarbiausius aspektus. Dalis autorių, tokių kaip D. O'Connell, teigia, kad identitetas nėra esminis faktorius nustatant valstybės tęstinumą, svarbesni yra tradiciniai valstybingumo požymiai (tauta, teritorija, valdžia, sugebėjimas dalyvauti tarptautiniuose santykiuose, kai kur nurodoma ir nepriklausomybė, kaip atskiras kriterijus), juos nagrinėjant kiekvienu atskiru atveju, galima nustatyti ar valstybė egzistuoja tam tikrais laiko periodais ir turi besitęsiantį identitetą.²⁰² H. Kelzenas teigia, kad svarbiausia valstybės tęstinumo ir identiteto sąlyga yra teritorija.²⁰³ Kiti autoriai tokie kaip, Matthew C.R. Craven, teigia, kad atskyrus valstybės identitetą kaip conceptualiai atskirą klausimą, kuris labiau apibūdina valstybės vidinę plotmę, jos esmę, kaip tautos valios išraišką, bus išvengta nereikalingų sunkumų, todėl ateityje identitetui nustatyti reikalinga apibrėžti tam tikrus kriterijus, kurie leistų atskirti valstybės identitetą nuo formalių valstybingumo požymių.²⁰⁴ Vis dėlto, šiuo metu nėra pakankamai vieningai tarptautinės teisės doktrinos, o tuo labiau normomis, pripažintų kriterijų nustatyti valstybės identitetui, nesivadovaujant formaliais valstybingumo požymiais ir visiškai atskyrus nuo valstybės tęstinumo. Todėl darbe toliau vadovausimės klasikinės tarptautinės teisės nurodoma identiteto ir tęstinumo samprata. Tarptautinės teisės doktrinoje valstybės tęstinumas apibrėžiamas kaip „valstybės egzistavimas jos fizinio nuslopinimo laikotarpiu.“²⁰⁵ ***Jeigu valstybė pasiekė nepriklausomybę***, atsiranda prielaidos jos tęstinumui, nes valstybę suformavusi tauta siekė identifikuoti save būtent kaip valstybinį vienetą, kaip vieningą, socialinį, politinį, kultūrinį darinį, kuris apibrėžiamas kaip valstybė bei turi tik jam būdingus bruožus ir savybes, kurios ir sudaro valstybės identitetą.²⁰⁶ Tai sąlygoja tarptautinės teisės paskirtis, kadangi tarptautinės teisės pagrindas yra nepriklausomų valstybių bendras egzistavimas, jų subjektiškumas yra ypač svarbus, daroma prielaida, kad valstybė egzistuoja tol, kol neišnyksta pagal tarptautinę teisę.²⁰⁷ Valstybės identiteto išnykimas siejamas su vieno iš valstybingumo požymių, kuris konkrečioje situacijoje yra lemiamas, dingimu. Pavyzdžiui, persikėlus visai populiacijai ar didelei jos daliai į kitą teritoriją dėl stichinės nelaimės ar pan., valstybės identitetas nedingsta, nors pasikeitė

²⁰² D. O'Connell. *State Succession In Municipal and International Law*. vols. I ir II, 1968;

²⁰³ Josef L. Kunz, Identity of States Under International Law, *The American Journal of International Law*, Vol. 49, No. 1 (Jan., 1955), P. 74

²⁰⁴ Matthew C.R. Craven, *The Problem of State Succession and the Identity of States under International Law*, *European Journal of International Law* 9, 1998, P. 142-162

²⁰⁵ Marek K. Identity and Continuity of States in Public International Law. – Geneve: Librairie E. Droz, 1954, P. 552

²⁰⁶ Matthew C.R. Craven, *The Problem of State Succession and the Identity of States under International Law*, *European Journal of International Law* 9, 1998, P. 152

²⁰⁷ Marek K. Identity and Continuity of States in Public International Law. – Geneve: Librairie E. Droz, 1954. - P. 554.

vienas iš valstybingumo požymių – teritorija. Tačiau, jeigu dėl tos pačios stichinės nelaimės ar pan., žūna visi valstybės gyventojai, valstybė nustoja egzistuoti, nes dingo vienas iš esminių jos požymių.²⁰⁸ Viena iš klasikinės tarptautinės teisės tęstinumo ir identiteto taisyklių numato, jog „valstybė neišnyksta dėl karinės okupacijos ar okupanto vykdomų priemonių,²⁰⁹ „neteisėta okupacija pati savaime negali nutraukti valstybės egzistavimo.“²¹⁰ Kaip šios taisyklės išplėtimo pasekmė, šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje atsirado valstybės tęstinumo ir identiteto taisyklė, kuri grindžiama bendroju teisės principu *ex injuria non oritur jus* ir apsaugo neteisėtai okupuotų bei aneksuotų valstybių egzistavimą sudėtingomis aplinkybėmis.

Kadangi Tibeto okupacija buvo išnagrinėta ankstesniuose skyriuose, dabar būtina išanalizuoti, kokie faktai įrodo, kad Tibeto valstybė egzistavo okupacijos laikotarpiu, t.y., kas pagrindžia jos tęstinumą ir įrodo, kad tie patys požymiai reikalingi valstybei egzistuoti, kurie buvo įrodyti ankstesniuose skyriuose (teritorija, gyventojai, valdžia, sugebėjimas palaikyti užsienio santykius) vis dar išliko, nors ir pasikeitusioje aplinkoje. Remiantis materialiąja identiteto teorija, Tibeto valstybė identiteto neprarado, nes istorinis valstybę sudarančių komponentų junginys išliko, tik komponentų buvimo vieta buvo pakeista dėl neteisėtų kitos valstybės veiksmų. Nors formalioji identiteto teorija ir sieja nepriklausomybės praradimą su identiteto praradimu, vis dėlto identiteto praradimą taip pat grindžia valstybės naujų teisės aktų nebuvimu tam tikrą laiką. Būtent todėl labai svarbu nustatyti ar buvo veiksminga Tibeto vyriausybė kokia nors forma po okupacijos. Tokiu būdu, Tibeto valstybės identitetą ir jo dinaminį aspektą - valstybės tęstinumą galima pagrįsti remiantis abiem valstybės identitetą apibrėžiančiomis teorijomis.

Okupuotos valstybės vyriausybės tęstinumas yra „vienas geriausių valstybės tęstinumą saugančių taisyklių taikymo pavyzdžių.“²¹¹ Po okupacijos Tibetas išlaikė vyriausybę išivijoje, tai yra vadinamoji Tibeto vyriausybė tremtyje arba Centrinė Tibeto Administracija (toliau - CTA), jos būstinė yra Darmsaloje, Indijoje.²¹² 1960 metais Indijoje buvo įsteigta pirmoji atstovaujamosios formos parlamentinio tipo institucija - Tibeto Liaudies Deputatų Asamblėja (Tibeto Parlamentas Tremtyje).

²⁰⁸ Josef L. Kunz, Identity of States Under International Law, The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 1 Jan., 1955, P. 75

²⁰⁹ Žalimas D. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas: pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę. – Vilnius: Rosma, 1997, P.71

²¹⁰ Brownlie I. Principles of Public International Law. – Oxford: Clarendon Press, 1990, P. 80

²¹¹ Žalimas D. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas: pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę. – Vilnius: Rosma, 1997, P. 76

²¹² DIIR's Environment and Development desk; <http://www.tibet.net/en/index.php?id=7&rmenuid=8>; prisijungimo laikas: 2010-07-19

1963 metais Dalai Lama promulgavo ateities Tibetui sukurta Konstitucija, paremta šiuolaikinės demokratijos principais. Konstitucijoje nustatyta, kad „ateities Tibeto valdyme Dalai Lama nevaids jokie vaidmens, o valdžią rinks žmonės suaugusiųjų balsavimo teisės pagrindu.“²¹³ Ši konstitucija turės įsigaliooti, kai Tibetas atgaus nepriklausomybę.²¹⁴ Konkretizuojant - vyriausybė tremtyje apibūdinama kaip grupė asmenų, esančių užsienio valstybėje, kurie 1) yra aukščiausios valstybinės valdžios atstovai valstybės, kuri arba yra kitos užsienio valstybės valdžioje, arba dėl numatomų politinių įvykių turės būti įkurta kitos valstybės teritorijoje, 2) yra pripažinti bent jau tos valstybės, kurioje įsikūrę, 3) atlieka arba turi atlikti savo valstybės arba būsimos valstybės naudai tam tikrus veiksmus.²¹⁵ Trumpai apžvelgus CTA ataskaitas, parlamentinės veiklos dokumentus publikuojamus oficialiame CTA puslapyje internete ir kitus priimtus dokumentus bei nenutrūkstamą ir pastovią veiklą, bei tai, kad CTA oficialiai ir laisvai veikia kitos šalies teritorijoje, akivaizdu, kad Tibeto vyriausybė tremtyje atitinka šiuos požymius, todėl ji yra legalios ir tautos pripažintos vyriausybės tąsa. Tai, kad CTA nepripažįsta kitų valstybių vyriausybės yra tik visos Tibeto okupacijos nepripažinimo pasekmė ir nesudaro atskiro epizodo, kuriam būtų reikalinga naujų įrodymų.²¹⁶ Toks valstybės tęstinumo aspektas neprieštarauja jokiems tarptautinės teisės principams. Faktas, kad valstybės valdžiai buvo atimta galimybė efektyviai kontroliuoti savo šalies teritoriją ir gyventojus dėl svetimos valstybės okupacijos, nepanaikina įstatymų ar kitų teisės aktų teisėtumo, kurie buvo priimti už tikrosios valstybės teritorijos ribų²¹⁷. Tarptautinėje teisėje nėra principo ar normos, kuris numatytų, kad vyriausybė negali teisėtai veikti kitos valstybės teritorijoje, jeigu pastaroji tam neprieštarauja.²¹⁸

Nors KLR faktiškai įgyvendino valdžią Tibete, užimtame agresijos būdu, tai nebuvo teisėta tarptautinės teisės požiūriu. Pasak I. Brownlie, tokiu atveju sumažėja galimybė valstybės statusui pasireikšti,²¹⁹ bet jos tarptautinis teisinis subjektiškumas *de jure* išlieka²²⁰, - tai yra valstybės tęstinumo esmė. Svarbiausias yra besitęsiantis tautos palaikymas savo vyriausybei, priešinimasis KLR (okupanto)

²¹³ Constitution of Tibet, promulgated by his Holyness Dalai Lama, <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet2.html>; prisijungimo laikas: 2010-09-14.

²¹⁴ Ten pat.

²¹⁵ Rotter M. *Government-in-Exile*. // *Encyclopedia of Public International Law*. – Vol. 10. – Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1987, P. 210

²¹⁶ Matthew C.R. Craven, *The Problem of State Succession and the Identity of States under International Law*, *European Journal of International Law* 9, 1998, P 152

²¹⁷ Ten pat. P 157-161

²¹⁸ *Three Studies by Leading Jurists // The Legal Status of Tibet*. – Dharamsala, India: Office of Information and International Relations, 1989. – P. 49.

²¹⁹ Brownlie I. *Principles of Public International Law*. Oxford: Clarendon Press, 1990, P. 80

²²⁰ Ten pat.

vykdomai politikai Tibete (protestai, sukilimai), sėkmingas emigracinės vyriausybės funkcionavimas ir jos darbas Indijoje – tai faktai, kurie įrodo Tibeto valstybės tęstinumą. Okupacijos faktas ir net jo nepripažinimas tarptautiniu mastu bei veiksnių nesiėmimas, nepanaikino Tibeto valstybės identiteto, kuris susiformavo istoriškai ir pasiekė savo realizaciją Tibetui įkūrus valstybę 1912 m., o kiti minėti faktai byloja ir apie valstybės tęstinumą okupacijos metu.

Svarbi nustatant valstybės identitetą nepripažinimo doktrina, kuri reikalauja iš visų valstybių nepripažinti neteisėtos okupacijos ir aneksijos. Jeigu yra užfiksuoti bent keli atvejai, kai okupacija pripažinta neteisėta, galima teigti, kad toks vertinimas yra pakankamas nustatyti, kad okupuota valstybė turi identitetą²²¹ (kad Tibeto okupacija buvo pripažinta tarptautiniu mastu, nors ir epizodiškai, įrodysime toliau šiame skyriuje). Pagal *nepripažinimo doktriną* viena iš būtinų sąlygų nustatant, ar valstybė turėjo ir ar vis dar tebeturi identitetą, reikia detaliau aptarti, ar buvo Tibeto okupacija pripažinta tarptautiniu mastu. Tam reikalinga aptarti tarptautinės bendruomenės poziciją ir reakciją į Tibeto okupaciją.

Pirmasis tarptautinis dokumentas susijęs su Tibeto statusu po 1951 m. yra vadinamasis Sino-Indijos susitarimas dėl prekybos per Tibeto pasienį, pasirašytas 1954 m.²²² Jame numatoma prekybos per Tibeto ir Indijos bendrą sieną tvarka, Kinija traktuoja Tibetą, kaip savo neatskiriamą dalį, pasirašydama sutartį, tai netiesiogiai pripažįsta ir Indija.²²³ Jungtinių Tautų organizacija tik 1959 m. spalio 21 d. priėmė pirmą oficialų dokumentą Tibeto klausimu, tai yra JTO Generalinės asamblėjos rezoliuciją 1353 (XIV) Tibeto klausimu²²⁴, rezoliucijoje nurodyta, kad raginama gerbti tibetiečių žmogaus teises bei kultūrinius ir religinius jų įsitikinimus. Kitas JT dokumentas dėl Tibeto statuso buvo 1961 m. JTO GA rezoliucija 1723 (XVI). Šioje rezoliucijoje dar labiau išplečiamas žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių gynimo skatinimas, pripažįstama, kad tibetiečių atžvilgiu šios teisės ir laisvės yra pažeidžiamos ir visos šalys raginamos prisidėti prie tokios situacijos, kuri palaiko įtampą ir nesantaiką regione, likvidavimo.²²⁵ Tas pats pakartojama 1965 m. JTO GA rezoliucijoje 2079 (XX) dėl Tibeto.²²⁶ Tolesniu laikotarpiu nei viena valstybė neiškėlė Tibeto klausimo Jungtinėse Tautose iki pat 1989 m.

²²¹ Josef L. Kunz, Identity of States Under International Law, The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 1 (Jan., 1955), P. 71

²²² Sino-Indian Trade Agreement over Tibetan Border (1954), <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china4.html>; Prisijungimoi laikas: 2010-11-05

²²³ Ten pat.

²²⁴ JTO GA rezoliucija 1353 (XIV)

²²⁵ JTO GA rezoliucija 1723 (XVI)

²²⁶ JTO GA rezoliucija 2079 (XX)

kovo, kai Kanada ir Nyderlandai išreiškė susirūpinimą dėl situacijos Tibete. Išnagrinėjus negausią JTO veiklą Tibeto statuso klausimu, akivaizdu, kad Jungtinės Tautos bendrai nepripažino nei Tibeto okupacijos, nei Tibeto, kaip valstybės, tik pavienių JTO narių iniciatyva ir pareiškimais šie du faktai buvo pripažinti.²²⁷ Taigi nors remiantis faktais ir eile dokumentų jau įrodėme, kad Tibetas buvo okupuotas, oficialiai tai pripažino tik pavienės JTO narės, o bendros pozicijos JTO niekada neišreiškė. Vėlesniu laikotarpiu situacija keitėsi, griūnant komunistiniam blokui Europoje ir Azijoje, nemažai valstybių iš naujo persvarstė Tibeto statuso klausimą.

Pradėti galima nuo JAV Užsienio santykių autorizacijos akto fiskaliniams metams 1988-89.²²⁸ Šiame dokumente aiškiai išsakoma JAV Kongreso pozicija Tibeto tarptautinio teisinio statuso klausimu, kas taip pat pakartojama ir po 1989 m. Dalai Lamos vizito JAV Kongrese ir po „Penkių punktų taikos plano“ paskelbimo, JAV Užsienio santykių autorizacijos akte fiskaliniams metams 1992-93. Dokumentuose teigiama, kad: „Tibetas, įskaitant teritorijas inkorporuotas į Sichuan, Yunnan, Gansu, ir Qinghai provincijas yra okupuota šalis pagal įtvirtintus tarptautinės teisės principus; Tibeto tikrieji atstovai yra Dalai Lama ir Tibeto vyriausybė išeivijoje; kad Tibetas išlaikė teritorinį, kultūrinį ir politinį identitetą, išskyrus nelegalios Kinijos okupacijos metu; Kongresas pripažįsta, kad JAV, Mongolija, Butanas, Sikimas, Nepalas, Indija, Japonija, D. Britanija ir Rusija pripažino Tibetą kaip nepriklausomą valstybę arba elgėsi su Tibetu nepriklausomai nuo bet kokios Kinijos vyriausybės ir, kad KLR įvykdė ginkluotą invaziją 1949-1950 m., kuri pažeidžia tarptautinę teisę ir dislokavo 40 000 karių Tibete, vykdė relokacijos politiką ir perkelinėjo kinus į tibetiečių gyvenamas teritorijas.²²⁹ Kai kurie autoriai pabrėžia, kad JAV, praeityje traktavo Tibetą kaip nepriklausomą valstybę, pavyzdžiui, Michael C. van Walt van Praagin²³⁰, kuris teigia, kad „Vašingtonas palaikė Tibetą ir pripažino jį kaip valstybę ir netgi pripažino Tibeto *de facto* nepriklausomybę.“²³¹ Esminis tokiam JAV politikos Tibeto atžvilgiu suaktyvėjimui buvo Dalai Lamos vizitas JAV Kongreso rūmuose ir penkių punktų taikos plano paskelbimas. Penkių punktų taikos planas, paskelbtas 1987 m. rugsėjo 27 d. Vašingtone, JAV

²²⁷ Michael C. van Walt van Praagin, *The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law*, Westview Press, Boulder Colorado, 1987, P. 112

²²⁸ Foreign Relations Authorization Act, Fiscal Years 1988 and 1989, <http://www.govtrack.us/congress/bill.xpd?bill=h100-1777>; prisijungimo laikas: 2010-07-05

²²⁹ Ten pat

²³⁰ Michael C. van Walt van Praagin, *The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law* (Westview Press, Boulder Colorado, 1987, P. 122

²³¹ Ten pat, P. 139

Kongreso Žmogaus Teisių organizaciniame komitete²³², ir Strasbūro pasiūlymas, išdėstytas Europos Parlamente 1988 m. birželio 15 d.,²³³ nubrėžia esmines laisvo ir nepriklausomo Tibeto plėtros gaires.

Pirmuoju Taikos plano punktu Dalai Lama siūlo paversti Tibetą taikos - Ahimsos - zona. Ahimsa - tai hindi kalbos žodis, reiškiantis taikingumą ir prievartos nenaudojimą.²³⁴ Kuriant taikos zoną Tibete, pirmiausia reikėtų išvesti KLR armiją, išgabenti karinius įrengimus ir svarbiausia - branduolinį ginklą, kurio buvimas ant "Pasaulio stogo" kelia grėsmę visai žmonijai.²³⁵ Labai svarbi Tibeto strateginė padėtis. Jis yra pačiame Azijos žemyno centre, į jį sueina didžiausios šio žemyno jėgos - Indija, Kinija ir NVS valstybės. Nuo Tibeto saugumo priklauso ir viso regiono padėties stabilumas. Tibete turėtų būti uždrausta visų rūšių ginklų gamyba, sandėliavimas, kariniai manevrai ir bandymai. Visą Tibeto plynaukštę siūloma paversti didžiuliu gamtos draustiniu, biosferos parku, apribojant gamtos išteklių naudojimą, kad tai nepakenktų ekologiškai pusiausvyrai.²³⁶

Antrasis plano punktas reikalauja nutraukti kinų vykdomą gyventojų perkėlimo ir relokacijos į Tibetą (Tibeto autonominį regioną) politiką, kuri kelia grėsmę tibetiečių, kaip tautos, egzistencijai.²³⁷ Būtina sustabdyti Kinijos gyventojų perkėlimą, grąžinti kolonistus atgal, nes, pasak Dalai Lamos, „tibetiečiai taps vien pramoginio renginio turistams dalimi, didingos praeities reliktu.“²³⁸

Trečiasis punktas teigia, kad turi būti gerbiamos pagrindinės žmogaus teisės ir demokratinės laisvės. Tibete vykdoma politika, kurią kinai vadina „segregacija ir asimiliacija“²³⁹ būtina nutraukti. Tibeto žmonės turi vėl atgauti laisvę, naudotis pagrindinėmis demokratinėmis teisėmis, pilnai patenkindami savo kultūrinius, intelektualinius, ekonominius ir dvasinius poreikius²⁴⁰.

Ketvirtasis punktas kalba apie ekologinę Tibeto būseną. Raginama atgaivinti ir saugoti unikalią šios šalies gamtą, uždrausti Kinijai čia laikyti branduolinį ginklą, jį gaminti, atlikti bandymus, laidoti radioaktyvias ir toksines medžiagas. Penktasis plano punktas sako: „Reikia pradėti rimtas derybas dėl

²³² Address to members of the United States Congress Five point plan for Tibet by his holiness the Dalai Lama, Washington D.C. September 21, 1987; <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet3.html>; prisijungimo laikas: 2010-07-12.

²³³ Address to members of the European parliament by his holiness the Dalai Lama, Strasbourg, June 15, 1988 <http://tibetjustice.org/materials/tibet/tibet4.html>; prisijungimo laikas: 2010-07-12

²³⁴ Definition of Ahimsa, <http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn?s=ahimsa>; prisijungimo laikas 2010-07-17

²³⁵ Address to members of the European parliament by his holiness the Dalai Lama, Strasbourg, June 15, 1988 <http://tibetjustice.org/materials/tibet/tibet4.html>; prisijungimo laikas: 2010-07-12

²³⁶ Tibet: Problems, Prospects, and U.S. Policy July 30, 2008 Kerry Dumbaugh Specialist in Asian Affairs Foreign Affairs, Defense, and Trade Division, Order Code RL34445

²³⁷ Address to members of the United States Congress Five point plan for Tibet by his holiness the Dalai Lama, Washington D.C. September 21, 1987; <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet3.html>; prisijungimo laikas: 2010-07-12.

²³⁸ Ten pat.

²³⁹ Ten pat.

²⁴⁰ Ten pat.

būsimojo Tibeto statuso, dėl kinų ir tibetiečių tautų santykių²⁴¹. Dalai Lama ne kartą yra patikslinęs penktąjį punktą. Tibetas nebūtinai turėtų tučtuojau tapti visiškai laisvas ir nepriklausomas. Pasak Dalai Lamos: „Iš pradžių mus visiškai patenkintų autonomijos statusas, žinoma, jei tai būtų tikra autonomija. Jei Kinijos santykiai su mumis būtų nuoširdūs, kaip lygūs su lygiu, aš neįžvelgiu autonomijoje nieko bloga, priešingai, Tibetui tai duotų vien tik naudą. Turėdami tikrą savivaldą, mes galėtume puoselėti savo tautinį tapatingumą, kultūrą ir religiją. Jei kinai žvelgs į mus kaip į sau lygius, o autonomijos statusas patenkins tibetiečių daugumą, manau, kad jis galės likti ilgesniam laikui. Tačiau jei tibetiečių dauguma nuspręs nuo Kinijos atsiskirti - tebūnie!“,²⁴²

Kaip jau minėta, šio pranešimo JAV Kongrese ir panašaus pranešimo Europos parlamente rezultatas buvo akivaizdus – valstybių aktyvumas reiškiant savo nuomonę ir poziciją Tibeto statuso klausimu suaktyvėjo. Tačiau nagrinėjant valstybių priimtus dokumentus, tokių teiginių, kaip JAV autorizacijos aktuose pareikšta nebebuvo, o ir pačios JAV pozicija Kinijos atžvilgiu greitai sušvelnėjo ir daugiausia buvo apsiribota žmogaus teisių pažeidimų Tibete klausimų aktualizacija ir nagrinėjimu.²⁴³

Tęsiant dokumentų priimtų dėl Tibeto analizę, išnagrinėsime JAV tolesnę poziciją po penkių punktų taikos plano paskelbimo. Po jau aptartų JAV Užsienio santykių autorizacijos akto fiskaliniams metams 1988-89 ir JAV Užsienio santykių autorizacijos akto fiskaliniams metams 1992-93 m., minėtinos JAV Kongreso rezoliucijos 1988, 1989 (2), 1991 JAV Senato rezoliucija 271, JAV Užsienio santykių autorizacijos aktas fiskaliniams metams 1994-95, sekusios JAV Kongreso rezoliucijos 1995 m. (169, 43), 1997 m. (19),²⁴⁴ JAV Politikos Tibeto atžvilgiu aktas (2002), kodifikuojantis JAV poziciją Tibeto klausimu, JAV valstybės departamento Žmogaus teisių ataskaita: Tibetas (2008), JAV Kongreso vykdomosios Komisijos Kinijai ataskaita apie Tibetą (2008), JAV Kongreso tyrimų tarnybos, 2002 m. Tibeto politikos akto, pagrindas ir įgyvendinimas (2009), JAV valstybės departamento ataskaita apie Tibeto derybas (2009).²⁴⁵ Šie dokumentai panašūs tuo, kad JAV pozicija Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu palaipsniui švelnėja, JAV sutelkia visą dėmesį į žmogaus teisių pažeidimus ir nebediskutuoja apie Tibeto teisinį statusą. Taip pat pabrėžia, kad JAV niekada neneigė

²⁴¹ Ten pat.

²⁴² Tibet: Problems, Prospects, and U.S. Policy July 30, 2008 Kerry Dumbaugh Specialist in Asian Affairs Foreign Affairs, Defense, and Trade Division, Order Code RL34445

²⁴³ Ten pat.

²⁴⁴ Rezoliucijų ir kitų dokumentų šaltinis: JAV Kongreso biblioteka.

<http://thomas.loc.gov/>; prisijungimo laikas: 2010-08-14

²⁴⁵ Ten pat.

Kinijos teisės į Tibetą ir jokiais būdais nesikėsino į tą teisę.²⁴⁶ Tokį pozicijos pasikeitimą, kai kurie autoriai, tokie kaip Radha Sinha, aiškina kaip tiesiogiai priklausomą nuo komunistinio bloko suirimo ir santykių su Kinijos Liaudies Respublika atšilimo bei tolimesnės perspektyvos.²⁴⁷ Vis dėlto po „Penkių punktų taikos plano“ paskelbimo, JAV dėmesys Tibetui aktualiems klausimams sustiprėjo, ypač tai pasakytina apie žmogaus teisių ir laisvių gynybą ir pažeidimų prevencijos skatinimą.

Po Strasbūro pasiūlymo 1988 m. birželio 15 d. Tibeto klausimo nagrinėjimą suaktyvino ir Europos parlamentas, priimta eilė rezoliucijų, kurių turinys labai panašus į JAV priimtų dokumentų tuo atžvilgiu, kad dažniausiai raginama pašalinti žmogaus teisių pažeidimus Tibete, bendrai arba konkrečiais atvejais, tai pat dėl konkrečių žmogaus teisių ar laisvių ribojimo. Pirmasis dokumentas buvo Europos Parlamento rezoliucija dėl Tibeto (1987),²⁴⁸ vėliau buvo priimti Europos Tarybos rašytinė deklaracija Nr. 173 dėl situacijos Tibete (1988),²⁴⁹ Europos Parlamento rezoliucija dėl žmogaus teisių Tibete (1989),²⁵⁰ Europos Parlamento rezoliucija dėl žmogaus teisių Kinijoje ir Tibete (1991),²⁵¹ Europos Parlamento teikimas dėl Tibeto (1992), kuriame nurodoma, kad tibetiečiai yra tauta pagal tarptautinę teisę ir turi teisę į laisvą tautos apsisprendimą²⁵², Europos Parlamento rezoliucija dėl represijų Tibete (1993), Europos Parlamento rezoliucija dėl tibetiečių įkalinimo (1993), Europos Parlamento rezoliucija dėl 4 - osios Pasaulinės Moterų konferencijos (1995), Europos Parlamento rezoliucija dėl Panchen Lamos dingimo (1995), Europos Parlamento rezoliucija dėl Panchen Lamos ir religinės laisvės Tibete (1995), Europos Parlamento rezoliucija dėl žmogaus teisių Kinijoje ir Tibete (1996), Europos Parlamento rezoliucija dėl žmogaus teisių Tibete (1996, 1997).²⁵³ Nors rezoliucijų ir kt. priimtų dokumentų kiekis yra gan nemažas, dokumentų turinys labai panašus į JAV Kongreso priimtų dokumentų, - ignoruojamas Tibeto statuso pagal tarptautinę teisę klausimas, Tibeto okupacija,

²⁴⁶ Sino American Relations: Mutual Paranoia, Radha Sinha, Palgrave Mcmillan, Houndmills, Basingstroke Hampshire, 2003, P. 143

²⁴⁷ Ten pat;

²⁴⁸ European Parliament Resolution on the Situation in Tibet; <http://wiretap.area.com/Gopher/Gov/Other/tibet.ec>; prisijungimo laikas: 2010-10-18.

²⁴⁹ Written declaration No. 173 on the situation in Tibet;

<http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc88/EDOC5960.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-10-18.

²⁵⁰ European Parliament Resolution on the Situation in Tibet Resolution A3-0369/92;

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/tibet.asp; prisijungimo laikas: 2010-10-18.

²⁵¹ Ten pat.

²⁵² Sino American Relations: Mutual Paranoia, Radha Sinha, Palgrave Mcmillan, Houndmills, Basingstroke Hampshire, 2003, P. 124

²⁵³ Executive Summary of Annual Report 2008: Human Rights Situation in Tibet

http://www.tchrd.org/publications/hr_updates/2009/hr200901.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-18.

Tibeto vyriausybės išėivijoje statusas ir susitelkiama ties žmogaus teisių pažeidimų problemos nagrinėjimu.

Didžiosios Britanijos pozicija išliko nekintanti ir ji pripažino Tibetą, kaip valstybę dar nuo kolonijinės D. Britanijos laikų, tačiau 2008 m. rašytiniu ministerijos pareiškimu užsienio reikalų sekretorius D. Miliband pareiškė, kad anachronizmai dėl ankstesnės D. Britanijos pozicijos dėl Tibeto statuso yra suprantami bei pabrėžė, kad D. Britanija jokiais būdais nesiekia suskaldyti Kinijos Liaudies Respublikos vientisumo ir analogiškai kaip ir JAV bei kitos Europos sąjungos narės neremia Tibeto nepriklausomybės siekio ir pripažįsta Tibetą kaip Kinijos Liaudies Respublikos dalį. Ankstesnė pozicija buvo paremta tuometiniais geopolitiniais faktoriais ir šiai dienai nebėra aktuali.²⁵⁴

Kitos šalys taip pat išreiškė savo pozicijas Tibeto statuso klausimu. Vokietijos Federacinė Respublika Bundestago rezoliucija 1996 m. nutarė, kad prieš Tibetą buvo panaudota jėga 1950 m., kad to pasekoje Tibeto žmonėms buvo padaryta žala ir pažeistos jų teisės, taip pat, kad Vokietijos Federacinė Respublika remia tautų apsisprendimo laisvės įgyvendinimą bei skatina Kinijos Liaudies Respubliką pašalinti nurodytus pažeidimus, paleisti politinius kalinius, nutraukti ekologinį regiono išnaudojimą, populiacijos kontrolę ir relokaciją.²⁵⁵ Švelnesnės pozicijos ir labiau orientuotos į žmogaus teisių gynybą ir apsaugą Tibete laikėsi ir Italijos parlamentinė komisija dėl užsienio santykių teikime dėl Tibeto (1989), taip pat Liuksemburgo, Belgijos parlamento atstovų rūmuose, Kanados ir Australijos senatuose, Austrijos parlamente. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė vieną iš griežtesnių pozicijų KLR atžvilgiu ir paskelbė, kad tikrieji Tibeto atstovai yra Dalai Lama ir Tibeto vyriausybė išėivijoje bei įkūrė parlamentinę grupę paremti Tibetui.²⁵⁶ Buvo surengtos trys tarpparlamentinės konvencijos, kur dalyvavo įvairių šalių parlamentų atstovai. Pirmoji įvyko 1994 m., dalyvaujant 67 parlamentarams iš 25 šalių, antroji - 1995 m., Vilniuje, dalyvaujant 88 parlamentarams iš 21 šalies ir 1997 m. Vašingtone. Šių konvencijų padarytos išvados skelbė, kad Tibetas yra neteisėtai okupuotas, kad pripažįstama Tibeto vyriausybė išėivijoje ir pasižadama skatinti tokį požiūrį tarpparlamentinėse institucijose.²⁵⁷

²⁵⁴Foreign & Commonwealth Office Written Ministerial Statement;

<http://www.freetibet.org/newsmedia/david-milibands-statement-291008>; prisijungimo laikas: 2010-10-18

²⁵⁵German Parliament Resolution on Tibet, German Bundestag, Bonn, June 20, 1996.

²⁵⁶Lietuvos Respublikos Seimo sesijų santraukos, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_sale.kad_ses; prisijungimo laikas: 2010-07-09

²⁵⁷International parliamentary support for Tibet, 2009 International Campaign for Tibet; <http://www.savetibet.org/policy-center/european-international-actions/international-parliamentary-support-tibet>; prisijungimo laikas: 2010-10-18

Apibendrinant išnagrinėtus dokumentus, kuriuose išreikšta JTO ir atskirų valstybių poziciją bei „penkių punktų taikos planą“, randame pakankamai įrodymų, kad būtų patvirtinta Josef L. Kunz “epizodinio nepripažinimo” teorija, būtent vadovaujantis nepripažinimo doktrina, identitetui po okupacijos nustatyti pakanka, kad okupacija būtų pripažinta kaip neteisėta bent jau “epizodiškai.”²⁵⁸ Okupacija buvo pripažinta net keletos valstybių (JAV, D. Britanijos, Kanados, Indijos, Lietuvos ir k.t.) Vis dėlto pastebima ne tik užsienio šalių pozicijų kaita Tibeto okupacijos klausimu, bet ir paties Tibeto bei jo vyriausybės tremtyje atstovaujančio Dalai lamos pozicijos sušvelnėjimas ir pasikeitimas. Kaip jau minėta, penkių punktų taikos plane, Dalai lama nurodo, jog Tibetas pasirengęs derėtis ne tik dėl nepriklausomos valstybės atkūrimo, bet ir dėl autonominio regiono, su „tikra autonomija“ suformavimo. Toks pozicijų pasikeitimas sąlygojamas politinės tikrovės, kurioje tik epizodiškai ir be jokių realių veiksmų aptarinėjama Tibeto valstybės okupacija ir jos tolesnis egzistavimas. Būtent tokia situacija, kurioje, vadovaujantis tarptautinės teisės doktrina ir politine tikrove, pastebimi akivaizdūs prieštaravimai, reikalauja platesnio aptarimo.

2.3.2. Tibeto tarptautinio teisinio statuso dvilypumas

Išnagrinėjus minėtus dokumentus ir valstybių pareiškimus, išaiškėja keletas dalykų, labai svarbių apibrėžiant Tibeto tarptautinį teisinį statusą šiuo momentu. Visų pirma – vadovaujantis tarptautinės teisės teorija ir normomis nustatėme, kad Tibetas net ir po neteisėtos okupacijos *išlaikė valstybės identitetą ir tęstinumą*. Tačiau išnagrinėjus daug dokumentų, priimtų Tibeto statuso klausimu, galima teigti, kad tarptautinės bendruomenės *pozicija Tibeto teisinio statuso klausimu nėra vieninga*. Dalis valstybių Tibetą pripažįsta kaip savarankišką valstybę, esančią okupacijoje, kita dalis - pripažįsta ir palaiko KLR poziciją bei laiko Tibetą integralia KLR dalimi. Dar nemaža dalis valstybių JTO narių apskritai nėra išreiškusios savo pozicijos šiuo klausimu, išskyrus jau aptartas, bendrai priimtas JTO GA rezoliucijas (1353 (XIV), 2079 (XX), 1723 (XVI)), skelbiančias apie padėties dėl žmogaus teisių situacijos Tibete susirūpinimą. Užsienio valstybių, tame tarpe ir Jungtinių Tautų atstovai, sutinka susitikti su Dalai Lama, aptarinėti problemas, tačiau nei viena valstybė nesirūžta iškelti Tibeto nepriklausomybės klausimo kurioje nors Jungtinių Tautų organizacijos ar kitoje tarptautinėje

²⁵⁸ Josef L. Kunz, Identity of States Under International Law, The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 1 Jan., 1955P. 75

insitucijoje, todėl Tibetas moderniam pasaulyje yra „virtuali“²⁵⁹ valstybė, o „tibetiečiai - nacionalinė mažuma savo šalyje“.²⁶⁰ „Tibeto dvigubas statusas atspindi globalizacijos paradoksą – globalinė ekoniminių ir socialinių sistemų integracija kūrė ir naikino tautas, tiesiogiai nepažeisdama valstybės suvereniteto.“²⁶¹

Taip pat pastebimas situacijos Tibete pagal tarptautinės teisės normas ir principus bei dabartinės realios *situacijos neatitikimas*. Kaip jau nustatėme pagal tarptautinę teisę, Tibetas yra okupuota ir aneksuota nepriklausoma valstybė, tačiau pagal valstybių JTO narių, pačios JTO organizacijos ir visos Pasaulinės bendruomenės poziciją, Tibetas yra arba ignoruojamas, arba pripažįstamas kaip Kinijos Liaudies Respublikos dalis, t.y., provincijos lygio autonominis regionas įkurtas Kinijos Liaudies Respublikos 1965 m.²⁶²

Autoriaus nuomone, šioje vietoje Tibeto tarptautiniam teisiniam statusui apibūdinti nuo 1951 m. tinkamas terminas yra *dvilypumas*, reiškiantis buvimą dvigubų standartų, dviejų prieštaraujančių viena kitai realybių.²⁶³ Tibeto statuso *dvilypumą* sudaro dvi viena kitai prieštaraujančios realybės. Tai visų pirma *teisinė realybė*, kurioje Tibetas yra nepriklausoma, okupuota ir aneksuota KLR, tačiau išlaikiusi identitetą ir toliau egzistuojanti valstybė, ir *praktinė arba politinė realybė*, kurioje Tibeto okupacija visuotinai nepripažinta, Tibeto teisinis statusas apibrėžiamas kaip autonominio regiono, esančio Kinijos Liaudies Respublikos sudėtyje. Esminis skirtumas tarp šių dvilypumo pusių yra *pastovumas*. Teisinė realybė yra sąlyginai pastovi ir nekintama, pripažinus Tibeto okupaciją ir ankesiją pagal tarptautinę teisę, tai išlieka faktų tol, kol su tuo susijusios teisės normos ir principai egzistuoja. Politinė arba praktinė realybė nuolat kinta, kaip paaiškėjo iš išnagrinėtų valstybių pozicijų, gali kisti net kardinaliai.

Dar vienas dalykas, kuris išaiškėja, yra valstybių pozicijos Tibeto tarptautinio teisinio statuso klausimu *nepastovumas*. Kaip jau paaiškėjo iš dokumentų apžvalgos, valstybės keitė ir vis dar keičia savo poziciją Tibeto statuso klausimu, priklausomai nuo konkrečios geopolitinės situacijos ir

²⁵⁹ Empires and Autonomy: Moments in the History of Globalization William D. Streeter, Stephen M. Weaver, John C. Coleman, UBC Press, 2009. P 38.

²⁶⁰Ten pat.

²⁶¹ Ten pat, P. 39

²⁶² The Australia-China Chamber of Commerce and Industry of New South Wales, <http://www.accci.com.au/keycity/tibet.htm>; Prisijungimo laikas: 2010-10-19.

²⁶³ Definition of duality, Princeton University lexical database for English <http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn?s=duality>; Prisijungimo laikas: 2010-10-09

ekonominės ar kito pobūdžio naudos joms pačioms. Toliau aptarsime politinio aspekto svarbą ir įtaką, apibrėžiant Tibeto tarptautinį teisinį statusą.

Politinis *dvilypumo* aspektas Tibeto statusui turi labai didelę reikšmę. Tibeto nesugebėjimas išsikovoti nepriklausomybę negali būti vien Kinijos Liaudies Respublikos veiksmų pasekmė, visa globalinė sistema yra palanki Kinijos Liaudies Respublikos „Pasaulinės imperijos“ tęstinumui, daugiausiai dėl ekonominių priežasčių, teigiama Stephen M. Weaver, John C. Coleman, William D. Streeter darbe.²⁶⁴ Nepriklausomi Jungtinių Tautų ekspertai tokie kaip Eva Herzer²⁶⁵ atkreipia Jungtinių Tautų dėmesį į besitęsiančius žmogaus teisių pažeidimus Kinijos Liaudies Respublikoje. Tačiau politinių veiksmų turintys imtis JTO organai dažniausiai šio klausimo neaptarinėja.²⁶⁶ Kaip pavyzdys gali būti 1996 m., kai JTO apskritai atsisakė įtraukti į nagrinėjamų problemų sąrašą Tibeto klausimą, tuomet buvo daromas didelis spaudimas iš KLR pusės.²⁶⁷ Taigi, kur dingio politinė valia vykdyti visuotinai priimtas normas ir įsipareigojimus, klausia Eva Herzer, Tarptautinio teisininkų komiteto Tibetui prezidentė.²⁶⁸ Atsakymas galėtų būti ekonominiai šalių interesai. Nė viena modernaus pasaulio šalis negali leisti sau prarasti tokią vartotojų rinką, kokią siūlo Kinija, beveik 1,3 milijardo gyventojų ir viena sparčiausiai besivystančių ekonomiškai šalių, neriboti gamtiniai išteklių, pigi darbo jėga ir t.t. Kritikuojant Kinijos Liaudies Respublikos žmogaus teisių apsaugos padėtį yra pavojinga šalių ekonominiams interesams, KLR ne vieną kartą įšaldė ekonominius santykius su valstybėmis, kurios komentavo žmogaus teisių padėtį Kinijoje ir reikalavo pašalinti pažeidimus²⁶⁹. 1996 m. Vokietijos delegacijos iš anksto suplanuotas vizitas į Kinijos Liaudies Respubliką buvo atšauktas pastarosios, po to, kai tais pačiais metais Vokietijos parlamentas Bundestagas, vienbalsiai priėmė rezoliuciją, raginančią nutraukti žmogaus teisių pažeidimus Tibete ir pradėti derybas su Tibeto vyriausybe išėivijoje (CTA).²⁷⁰ Nors stodamos į JTO visos valstybės prisiekė vadovautis tarptautinės teisės

²⁶⁴ Stephen M. Weaver, John C. Coleman, William D. Streeter, *Empires and Autonomy: Moments in the History of Globalization*, UBC Press, 2009. P 39

²⁶⁵ Herzer E. Options for Tibet's Future Political Status: Self-Governance Through An Autonomuos Arrangement. – New Delhi: Tibetan Parliamentary and Research Centre; <http://www.tew.org/herzer/index.html>; prisijungimo laikas: 2010-10-11

²⁶⁶ Exile as challenge– the Tibetan diaspora, Dagmar Bernstorff, Hubertus von Welck; Friedrich-Naumann-Stiftung, 2003, P. 209-211

²⁶⁷ Herzer E. Options for Tibet's Future Political Status: Self-Governance Through An Autonomuos Arrangement. – New Delhi: Tibetan Parliamentary and Research Centre; <http://www.tew.org/herzer/index.html>; prisijungimo laikas: 2010-10-11

²⁶⁸ Ten pat.

²⁶⁹ Ten pat.

²⁷⁰ German Parliament Resolution on Tibet (1996), German Bundestag, Bonn, June 20, 1996

normomis ir teisingumo principais, šių įsipareigojimų įgyvendinimas yra labai sudėtingas ir ne vien teisinis, bet ir etinis klausimas.²⁷¹

Taigi, kaip pastebi Eva Herzer: “Kinijos Liaudies Respublika ne viena neša atsakomybę, dėl žmogaus teisių pažeidimų ir apskritai dėl Tibeto okupacijos ir ankesijos, tai visos Tarptautinės bendruomenės atsakomybė, įgyvendinti savo įsipareigojimus ir tarptautinės teisės normas visiems vienodai ir tokiu būdu apsaugoti visą tarptautinę bendruomenę nuo skaudžių pamokų, tokių pamokų išvengimas, kokias Pasaulis gavo per nacistinės Vokietijos vykdytą holokaustą²⁷² arba 1994 m. Ruandoje vykusį genocidą,²⁷³ yra visos tarptautinės bendruomenės pareiga.²⁷⁴

Apibendrinant galima paminėti, kad vykstant įvairioms diskusijoms JTO ar tarpvalstybiniu lygmeniu Tibeto klausimu, keletas valstybių narių iškėlė Tibeto nepriklausomybės ir neteisėtos okupacijos klausimą (Airija, Salvadoras, Lietuva), tačiau JTO GA rezoliucijose šis klausimas buvo ignoruojamas, ir Tibeto statusas pagal tarptautinę teisę neapibrėžtas, dėmesys buvo sutelktas į žmogaus teisių pažeidimus. Iki šios dienos Jungtinių tautų organizacija nėra pareiškusi pozicijos šiuo klausimu ir tai sukelia tam tikrų neaiškumų.

Taigi Tibeto tautos ir valstybės istorija yra ilga ir permaininga. Nuo ankstyvųjų viduramžių egzistuojantis politinis vienetas perėjo daug raidos etapų. Ankstyvaisiais viduramžiais buvusi imperija, vėliau patekusi į Mongolų imperijos sudėtį, patyrusi Kinijos įtaką vėlyvaisiais viduramžiais ir Naujųjų amžių pradžioje, Tibeto valstybė su visais tarptautinės teisės priskiriamais atributais susikūrė XX a. pradžioje ir sėkmingai gyvavo iki 1951 m., kai buvo okupuota ir aneksuota Kinijos Liaudies Respublikos. Nors pagal tarptautinės teisės doktriną bei normas, okupacija buvo neteisėta, vis dėlto, dėl Pasaulinės valstybių bendrijos ir Jungtinių Tautų organizacijos neveiklumo ir pasyvumo šiuo klausimu, dabartinis politinis Tibeto tarptautinis statusas yra – autonominis regionas Kinijos Liaudies Respublikos sudėtyje. Vis dėlto padarytas tyrimas nurodo, kad Tibeto statusas yra dvilypis²⁷⁵ ir, kad teisinis statusas, nustytas pagal tarptautinės teisės normas, turi būti dominuojantis politinio statuso

²⁷¹ Exile as challenge– the Tibetan diaspora, Dagmar Bernstorff, Hubertus von Welck; Friedrich-Naumann-Stiftung, 2003, P- 217-245.

²⁷² Herzer E. Options for Tibet’s Future Political Status: Self-Governance Through An Autonomuos Arrangement. – New Delhi: Tibetan Parliamentary and Research Centre; <http://www.tew.org/herzer/index.html>; prisijungimo laikas: 2010-10-11

²⁷³ Walter, Barbara F. and Snyder, Jack L. Civil Wars, Insecurity, and Intervention, 1999, P.135

²⁷⁴ Herzer E. Options for Tibet’s Future Political Status: Self-Governance Through An Autonomuos Arrangement. – New Delhi: Tibetan Parliamentary and Research Centre; <http://www.tew.org/herzer/index.html>; prisijungimo laikas: 2010-10-11

²⁷⁵ Empires and Autonomy: Moments in the History of Globalization Streeeter, Stephen M. Weaver, John C. Coleman, William D., UBC Press, 2009. P 38.

atžvilgiu. Taigi Tibetas, tarptautinės teisės požiūriu išlaikė valstybingumą po okupacijos ir toliau išlieka suvereni valstybė, okupuota ir aneksuota agresoriaus - KLR.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Istoriniu požiūriu Tibeto tarptautinis teisinis statusas kito ir nebuvo pastovus. Nuo gentinių smulkių valstybinių darinių, vėliau tapusių viena iš dominuojančių regiono valstybių, iki priklausomybės Mongolijos imperijai, Europos šalių įtakos ir galiausiai Kinijos Liaudies Respublikos okupacijos.
2. Tibeto tarptautiniam teisiniam statusui ir valstybingumui nustatyti svarbiausias laikotarpis – 1912-1951 m., kai Tibetas turėjo visus valstybingumo požymius pagal tarptautinę teisę ir buvo nepriklausomas *de facto*.
3. Tibeto valstybės statusui lemiamos įtakos turėjo 1951 m. su Kinijos Liaudies Respublika pasirašytas „17 punktų susitarimas“, kurio pagrindu efektyvią valdžią Tibete perėmė KLR ir tuo būdu Tibetas neteko nepriklausomybės. Susitarimas, vertinant tarptautinės teisės požiūriu yra negaliojantis, nes pasirašytas grasinant jėga, todėl teisinių pasėkmių sukelti negalėjo.
4. Praradęs nepriklausomybę, Tibetas neprarado suvereniteto, kadangi valstybė – istorinė kategorija, tam tikru laikotarpiu susikūrusi, toliau egzistuoja tol, kol neišnyksta pagal tarptautinę teisę. Taigi būtent teisės normos apsaugo valstybę nuo nusikalstamų kėsinių į jos egzistenciją. Tibetas visą okupacijos ir aneksijos laikotarpį išlaikė savo tarptautinį teisinį subjektiškumą pagal valstybės tęstinumo ir identiteto taisykles, išlaikydamas vyriausybę, veikiančią užsienio šalyje.
5. Pasaulio valstybių užsienio politika ne visuomet atitinka tarptautinės teisės doktriną ir normas. To pavyzdys yra Tibeto atvejis, nes nei viena valstybė JTO narė iki šiol nėra pripažinusi *de jure* Tibeto, kaip okupuotos valstybės, *de jure* nepripažįstamas ir Tibeto vyriausybės išėivijoje legitimumas. Pavienės JTO narės yra pareiškusios įvairias ir nevienodas pozicijas. Tai nėra sąlygota teisinių kliūčių, tokia pozicija atitinka tarptautinės bendrijos narių politinės naudos interesus, todėl vertinant pagal tarptautinę teisę, neteisėti veiksmai politinėje erdvėje yra pateisinami arba ignoruojami. Pasaulinė bendruomenė sutelkia dėmesį į žmogaus teisių pažeidimus Tibete, tačiau visiškai „pamiršta“ Tibeto okupacijos ir aneksijos klausimą.
6. Tibeto valstybės tarptautinis teisinis statusas išlieka dvilypis arba gali būti apibūrinamas dvejopai. Remiantis tarptautine teise – tai suvereni valstybė, kurios teritorijoje yra okupuota agresoriaus, o remiantis dabartine politine realybe - tai integralios Kinijos Liaudies Respublikos dalis (autonominis regionas), neturintis teisės teisės į nepriklausomybę. Vis dėlto pirmenybė

turėtų būti suteikiama teisinei dvilypumo pusei ir Tibeto valstybės tarptautinis teisinis statusas turėtų būti apibrėžiamas būtent vadovaujantis tarptautinės teisės normomis ir principais, o ne nuolatos kintančia ir nepastovia politine tikrove.

7. Išnagrinėjus Tibeto tarptautinio teisinio statuso problematiką ir situaciją, autorius norėtų pateikti keletą pasiūlymų dėl ateityje galimų panašių situacijų :
 - a) Visų pirma, turi būti imamasi visų prevencinių priemonių, kad efektyviai būtų užkirstas kelias tokiai situacijai, kokia yra Tibete, kilti. Tai galėtų būti ankstyvas kritinės situacijos ar jos užuomazgos pastebėjimas ir neatidėliojamas tarptautinės bendruomenės įsitraukimas, viešinant galimą konfliktą bei bandant derybų keliu neleisti kilti konfliktui ir tuo būdu apsaugoti tam tikrus valstybinius vienetus nuo galimos okupacijos.
 - b) Esant tokiai situacijai, kokia yra KLR ir Tibeto santykiuose bei tarptautinės bendruomenės pozicijos atžvilgiu, šį atvejį reikia nagrinėti kaip unikalų ir bet kokius predimus priiminėti tik remiantis taikiu ginčų sprendimu, derybomis, gera valia. Kai tai nėra veiksminga, autoriaus nuomone, būtų tikslinga imtis tarptautinio ekonominio ar socialinio spaudimo.
 - c) Reikėtų vadovautis teisės viršenybės principu ir vertinant Tibeto situaciją visiškai atsiriboti nuo politinių aspektų. Tik remiantis tarptautinės teisės normomis ir principais galima nustatyti tikrąjį Tibeto valstybės teisinį statusą ir jį nustačius, imtis atitinkamų veiksmų, konkrečiai – pripažinti KLR įvykdytą agresijos prieš Tibeto valstybę aktą kaip tarptautinį nusikaltimą ir kiek įmanoma siekti atstatyti pradinę situaciją. Nesant galimybės tai padaryti, siekti padėti Tibeto valstybei atkurti nepriklausomybę ar įgyvendinti tibetiečių siekiamą autonomiją ir ją saugoti pasitelkiant JTO institucijas bei galias.

SUMMARY

This study analyses the most important international legal status questions concerning Tibet and the Peoples Republic of China prior to 1949 m. invasion and the aftermath. The author takes a brief look at the international legal status of Tibet prior to the formentioned invasion and a diligent study of the most important periods of the historical development of Tibet and its international status, through analysing the most important international treaties, legal doctrine and other documents. Also the author acknowledges the current struggle of Tibet and it's people to regain independance or at least a workable, suitable for tibetans and legitimate autonomous status.

The author also tries to take in account the actions and passiveness of international community and United Nations organization concering this issue. In this study it is shown, that the international community doesn't acknowledge the invasion of Tibet as opposing to the international laws and principles, however no real action is taken, therefore leaving the status of Tibet a very delicate matter where all possibilities have to be considered. Author is aiming to define the current situation in the world policy on the matter of Tibet, also the legal and current issues of Tibetan sovereignty, proving that the nation of Tibet is still in full sovereignty and is being occupied only in territorial conflict.

Some of the most valid current problems of the legal status of Tobet are also discussed by the author. In particular, the duality of the international legal status of Tibet. Defining the dual and condradictory status of Tibet is one of the main goals of this paper. The delicacy and the complicated manner of the situation (taking in account political and military factors) is suggesting that until there is found a political will to act according to the international law, the status of Tibet has to be considered with utmost awereness and carefulness, because direct actions of separate countries may lead to even more dramatic and serious situations in local or global areas.

SANTRAUKA

Darbe analizuojamas Tibeto tarptautinis teisinis statusas iki lemiamo 1949 m. konflikto su Kinija bei situacija po konflikto. Autorius trumpai apžvelgia Tibeto valstybingumo istoriją bei Tibeto tarptautinio teisinio statuso kaitą per paskutinius su tuos susijusius tarptautinius dokumentus, pagrindžia padarytas prielaidas ir hipotezes tarptautinės teisės doktrina. Taip pat nagrinėjamas Tibeto suvereniteto klausimas, sąlygos ir reali situacija

Darbe taip pat atskleidžiama, kada ir kaip valstybė praranda ar įgyja nepriklausomybę, taip pat nepriklausomybės reikšmė valstybės egzistavimui, konkrečiu Tibeto atveju. Taip pat teorinės ir konkrečiai Tibeto valstybės tęstinumo ir identiteto nustatymo problemos. Autorius taip pat vadovaujasi pagrindiniais tarptautinės teisės dokumentais, siekdamas pagrįsti dvi versijas apie Tibeto tarptautinį teisinį statusą bei tarptautinės bendruomenės poziciją ir veiksmų stoką šiuo konkrečiu bei panašiais atvejais.

Autorius bando atsakyti ir į pačias svarbiausias problemas, nustatant Tibeto tarptautinį teisinį statusą. Jos yra politinės ir teisinės. Tibeto teisinio statuso dvilypumas yra aktuali problema iki šios dienos. Taigi situacijos sudėtingumas, nevienareikšmiškumas, tarptautinės bendruomenės nevieningumas ir konkrečios pozicijos nebuvimas sąlygoja, kad Tibeto tarptautinis teisinis statusas išlieka dvilypis ir realus statusas neatitinka to, kuris turėtų būti vadovaujantis tarptautinės teisės normomis. Autorius padaro išvadą, kad šios situacijos sprendimas yra tarptautinis ekonominis, politinis spaudimas ir tarptautinės bendruomenės vieningumas, ginant ir saugant tarptautinės teisės normomis įtvirtintas bendražmogiškąsias vertybes.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Specialioji literatūra:

1. Michael C. Van Walt Van Praag. *The Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law*, 1987, London, Wisdom Publications.
2. Ssu-ma Ch'ien, *Records of the grand historian of China. Translated from the Shih chi of Ssu-ma Ch'ien by Burton Watson*. New York: Columbia University Press, 1961.
3. Clark, Anthony E. *Ban Gu's History of Early China* (Amherst: Cambria Press, 2008)
4. The history of Tibet, redaguota Alex McKay, RoutledgeCurzon, London, 2003; skyriaus autorius A.W. McDonald, pav. "Remarks on the manipulation of power and authority in the high Himalaya."
5. Petech, L. *Central Tibet and The Mongols*. (Serie Orientale Roma 65). Rome: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente 1990.
6. Gundry, R. S. "China and her Tributaries," *National Review (United Kingdom)*, No. 17, July 1884.
7. *Chambers' Encyclopedia*, Pergamon Press, New York, 1967.
8. Smith, Warren W. *History of Tibet: Nationalism and Self-determination*. Westview Press, 1996.
9. Chapman, F. Spencer, *Lhasa: The Holy City*, Readers Union Ltd., London.1940.
10. The Cambridge History of China, Volume 9.
11. Udo B. Barkmann, *Geschichte der Mongolei*, Bonn 1999.
12. *Empires and Autonomy: Moments in the History of Globalization* Streeter, Stephen M. Weaver, John C. Coleman, William D., UBC Press, 2009.
13. K. Dhondup, *The water-bird and other years: a history of the Thirteenth Dalai Lama and after*. Rangwang Publishers, 1986.
14. Frowein J. A. *Encyclopedia of Public International Law*. – Vol. 7. – Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1984.
15. Michel Peissel, "The Cavaliers of Kham, the secret war in Tibet" London: Heinemann 1972, and Boston: Little, Brown & Co. 1972.
16. Jaščenka A. *Konstitucinė tarptautinė teisė*. – Kaunas: Spindulys, 1931.
17. Nozari F. *Unequal treaties in international law*. – Stockholm, 1971.
18. Brownlie I. *Principles of Public International Law*. – Oxford: Clarendon Press, 1990.
19. Marek K. *Identity and Continuity of States in Public International Law*. – Geneve: Librairie E. Droz, 1968.
20. Warren Smith Jr., *Tibetan nation: a history of Tibetan nationalism and Sino-Tibetan relations*, Boulder, Colo. : Westview Press, 1996.
21. *Sino American Relations: Mutual Paranoia*, Radha Sinha, PALGRAVE MCMILLAN, Houndmills, Basingstroke Hampshire, 2003.
22. *Empires and Autonomy: Moments in the History of Globalization* Streeter, Stephen M. Weaver, John C. Coleman, William D., UBC Press, 2009.
23. Evans, Gareth and Sahnoun, Mohamed. 2002. "The Responsibility to Protect." *Foreign Affairs*.
24. Haarh, Erik: *Extract from "The Yar Lun Dynasty"*, in: *The History of Tibet*, ed. Alex McKay, Vol. 1, London 2003.
25. Twitchett, Denis Crispin. "Chronicles of the Chinese Dynasties", *The Writing of Official History under the T'ang*. Cambridge studies in Chinese history, literature, and institutions. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1992.
26. *A History of Modern Tibet, 1913–1951: The Demise of the Lamaist State*; Melvyn C. Goldstein.

27. Tibet and its History. Second Edition, Revised and Updated, Richardson, Hugh E. (1984) Shambhala. Boston & London.
28. Simone Dreyfus. Droit des relations internationales. Elements de droit international public. 4-eme edition. Paris: Cujas. 1992.
29. Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija.
30. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. - Vilnius: Eugrimas, 2006.
31. Cassese A. Self-determination of peoples: a legal reappraisal. New York: Oxford University press, 1995.
32. Carley P. Self-determination. Sovereignty, Territorial Integrity, and the Right to Secession. United States Institute of Peace, 1996.
33. A. Buchanan, Justice, legitimacy, and self-determination– moral foundations for International law, Oxford university press, 2004.
34. McKim R. McMahan J. The Morality of Nationalism (1997).
35. Rimantas Jokimaitis, Algis Kasperavičius, „Naujausiųjų laikų istorija“, KRONTA, Vilnius 2003, P. 122-153
36. Cassese A. International Law. Second ed.- New York: Oxford University press, 2005.
37. Grunfeld, A. Tom, The Making of Modern Tibet, M.E. Sharpe. 2004.
38. Shen Jirao "Tibetan Issue": Evolution and Way Out, 2003.
39. Exile as challenge – the Tibetan diaspora, Dagmar Bernstorff, Hubertus von Welck; Friedrich-Naumann-Stiftung, 2003.
40. Walter, Barbara F. and Snyder, Jack L. Civil Wars, Insecurity, and Intervention, 1999.
41. Zahiruddin Ahmad, "China and Tibet, 1708-1959. A Resume of Facts", 1960.
42. Akehurst M. Humanitarian intervention. – Hedley Bull ed., 1984.
43. Brownlie I. International Law and the Use of Force, 1993
44. Byers M, Chesterman S. You, the People: pro-democratic intervention in international law. – Cambridge University Press, 2000
45. Buchanan A. Self-determination, secession, and the rule of law. – Cambridge University Press, 1999
46. Cassese A. Self-determination of peoples: a legal reappraisal. – New York: Oxford University press, 1995
47. Chestermann S. Just war or just peace? Humanitarian Intervention and International law – Oxford University Press, 2001
48. D'Amato A. International Law: Process and Prospect. – The American Journal of International Law, 1988
49. Fernandez-Snachez P.A. The New Challenges of Humanitarian law in armed conflicts. – Martinus Nijhoff Publishers, 2005
50. Gray Ch. International law and the use of force. – Oxford University Press, 2004
51. Holzgrefe J.L. The Humanitarian Intervention Debate. – Cambridge University press, 2003
52. Holzgrefe J.L. & Keohane R.O. Humanitarian intervention: ethical, legal and political dilemmas (Cambridge University Press 2003) Stromseth J. Rethinking humanitarian intervention: the case for incremental change.
53. Roberts A. The So-called Right of Humanitarian Intervention. – Yearbook of International Humanitarian Law, 2000
54. Shaw M.N. International Law. – Cambridge University Press, 2003
55. Simon G.S. The Contemporary Legality of Unilateral Humanitarian Intervention, 1993
56. Taylor B. Humanitarian military intervention: the conditions for success and failure. – Oxford University Press, 2007

57. Tang Tsou. [1986]. *The Cultural Revolution and Post-Mao Reforms: A Historical Perspective*. University of Chicago Press, 1986
58. *China's just world – the morality of Chinese foreign policy*, Zhiyu Shi, Chih-yu Shih, 1993
59. International Law Association, *The International Protection of Human Rights by General International Law (Interim Report of the Sub-Committee, International Committee on Human Rights, The Hague, 1970)*.
60. *Humanitarian intervention– the United Nations in an evolving world order*, Sean D. Murphy, University of Pennsylvania, Pennsylvania, 1996.
61. Farer T.J. *Human Rights in Law's empire: The Jurisprudence War*, 1991.
62. de Wet E. *The chapter VII Powers of the United Nations Security Council*, 2004
63. Žalimas D., Žaltkauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. *Tarptautinės organizacijos*. - Vilnius: Justitia, 2001
64. *Žmogaus teisių apsauga: dokumentų rinkinys*. – Vilnius, 1990

Moksliniai straipsniai ir publikacijos

1. Khar, Rabgong Dorjee, "A Brief Discussion on Tibetan History Prior to Nyatri Tsenpo." Translated by Richard Guard and Sangye Tandar. *The Tibet Journal*. Vol. XVI No. 3. Autumn 1991.
2. *The Historical Status of China's Tibet*, Wang Jiawei Nyima Gyaincain, China Intercontinental Press, 2001.
3. *Reconsidering statehood: examining the sovereignty/intervention boundary*, Cynthia Weber; *Review of International Studies* (1992) 18, 199-216 Printed in Great Britain
4. *Three Studies by Leading Jurists // The Legal Status of Tibet*. – Dharamsala, India: Office of Information and International Relations, 1989. – P. 29
5. Michael Gervers, Wayne Schlepp, Joint Centre for Asia Pacific Studies (1998). *Historical themes and current change in Central and Inner Asia: papers presented at the Central and Inner Asian Seminar, University of Toronto, April 25–26, 1997, Volume 1997*. Joint Centre for Asia Pacific Studies.
6. Charles Henry Alexandrowicz-Alexander *Source: The American Journal of International Law*, Vol. 48, No. 2 (Apr., 1954), pp. 265-274
7. Lin, Hsiao-Ting, "Boundary, sovereignty, and imagination: Reconsidering the frontier disputes between British India and Republican China, 1914-47", *The Journal of Imperial & Commonwealth History*, September 2004, 32, (3).
8. *Tibet's Political History and Status Occasional Papers/Reprints Series in Contemporary Asian Studies* Chiu, Hungdah, Vol. 1989, Issue 4 (1989).
9. Barry Sautman, *Tibets Putative Statehood*, *Chinese Journal of International Law* (2010) 9 (1), P 127-142.
10. Elliot Sperling, *Policy Studies* 7, "The Tibet-China Conflict: History and Polemics" East-West Center Washington, 2004.
11. Žalimas D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas: pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę*. – Vilnius: Rosma, 1997. – P. 55.
12. Vadapalas V, Žalys V., *Ar galioja aneksijai senaties terminas*, *Atgimimas*, 1989 m. rugpjūčio 18-25d., Nr.29(42)
13. *The Legal Position of Tibet*, Tieh-Tseng Li, *The American Journal of International Law*, Vol. 50, No. 2 (Apr., 1956).

14. Herzer E. Options for Tibet's Future Political Status: Self-Governance Through An Autonomuos Arrangement. – New Delhi: Tibetan Parliamentary and Research Centre.
15. Self-Determination under International Law: Validity of Claims to Secede; Nanda, Ved P., 13 Case W. Res. J. Int'l L. 257 (1981).
16. Re-Thinking Self-Determination: A Critical Analysis of Current International Law Theories; Cass, Deborah Z., 18 Syracuse J. Int'l L. & Com. 21 (1992).
17. Tom Grunfeld, "Reassessing Tibet Policy" (Washington, DC: Foreign Policy In Focus, October 12, 2005)
18. D. O'Connell. State Succession In Municipal and International Law. vols. I ir II, 1968.
19. Josef L. Kunz, Identity of States Under International Law, The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 1 (Jan., 1955).
20. Matthew C.R. Craven, The Problem of State Succession and the Identity of States under International Law, European Journal of International Law 9, 1998.
21. F. Markx-Veldhuijzen, State succession – codification tested against the facts, Hague Academy of International Law. Center for Studies and Research, 1996.
22. Rossene Sh. Practice and Methods of International Law. – An American Journal of International Law, 1986.

Tarptautiniai dokumentai

1. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija;
2. 1949 m. Ženevos konvencijos 1977 m. I Papildomas protokolas;
3. 1959 m. JTO Generalinės Asamblėjos rezoliucija 1353 (XIV) dėl Tibeto.
4. 1960m. Generalinės Asamblėjos rezoliucija 1514 (XV) dėl nepriklausomybės suteikimo kolonijinėms valstybėms ir tautoms.
5. 1961 m. JTO Generalinės Asamblėjos rezoliucija 1723 (XVI) dėl Tibeto.
6. 1965 m. JTO Generalinės Asamblėjos rezoliucija 2079 (XX) dėl Tibeto.
7. 1970 m. JTO Generalinės Asamblėjos rezoliucija 2656 (XXV) dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą;
8. 1975 m. Helsinkio baigiamasis aktas;
9. 1948 m. Konvencija dėl genocido uždraudimo ir baudimo už jį;
10. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės.
11. 1963 m. Tibeto konstitucija.
12. Europos parlamento rezoliucijos Tibeto klausimu. (1989, 1991, 1995 (2), 1996 (2), 1997)

Teisminė praktika:

13. 1998 m. Kanados Aukščiausiojo Teismo Išvada dėl Kvebeko secesijos
14. 1986 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo Išvada byloje Nikaragvos Respublika prieš Jungtines Amerikos Valstijas

Šaltiniai internete:

<http://www.tibet.com>
<http://tibetjustice.org>
<http://www.china-embassy.org>
<http://www.kangba.com>
<http://www.xzta.gov.cn>
<http://www.freetibet.org>
<http://www.dalailama.com>
<http://www.oosa.unvienna.org>
<http://www.molossia.org>
<http://www.hri.org>
<http://www.tibet.net>
<http://www3.lrs.lt>
<http://www.un.org>
<http://www.savetibet.org>
<http://www.hrweb.org/>

<http://www.guchusum.org>
<http://www.tchrd.org>
<http://www.time.com>
<http://www.hartford-hwp.com>
<http://www.fmprc.gov.cn>
<http://www.buddhist-tourism.com>
<http://factsanddetails.com>
<http://www.c-span.org>
<http://www.worldpress.org>
<http://www.foreignaffairs.com>
<http://www.1000dokumente.de>
<http://www.icrc.org>
<https://www.cia.gov>
<http://www.ve.lt>
<http://www.ibiblio.org>

Tarptautinių organizacijų internetinės svetainės:

15. Europos parlamento domunetai - http://www.europarl.europa.eu/guide/search/docsearch_en.htm
16. JTO dokumentai - <http://www.un.org/documents>
17. Tarptautinio teisingumo teismo - <http://www.icj-icj.org>
18. JT Saugumo Taryba - <http://www.un.org/sc/>
19. ESBO dokumentai - <http://www.osce.org/documents>
20. Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Organizacijos svetainė - <http://www.icrc.org>
21. Human Rights Watch svetainė - <http://www.hrw.org>
22. Amnesty International svetainė - <http://www.amnesty.org>

PRIEDAI:

Pagrindiniai duomenys apie Tibeto autonominį regioną

Oficialus statusas: Autonominis regionas, priklausantis Kinijos Liaudies Respublikai.

Regiono plotas : 1,228,400 kvadratiniai kilometrai.

Gyventojų skaičius (2009): 2,910,000.

Etninė sudėtis (2009): 92.8% Tibetiečių, 6.1% Hanų, 0.3% Huju, 0.3% Monpa, 0.2% kitų

Oficiali sostinė: Lasa.

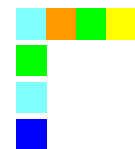
Oficialios kalbos: kinų, tibetiečių.

Pagrindinės religijos: Budizmas ir kt.

Tibeto ir aplinkinių valtybių žemėlapis ir tradicinė Tibeto vėliava

Tibeto Autonominis regionas Kinijos Liaudies respublikos sudėtyje "Didysis Tibetas"; Tibeto teritorija pagal istorinius šaltinius ir pačių tibetiečių teiginius.

Tibetiečių gyvenamos teritorijos pagal KLR duomenis.

KLR kontroliuojamos teritorijos į kurias pretenduoja Indija.

Indijos kontroliuojamos teritorijos, į kurias pretenduoja KLR.

Kitos teritorijos, priklausančios istorinio Tibeto įtakos sferai.

Svarbiausių įvykių Tibeto istorijoje chronologinė lentelė

VII-IX a.	Namri Songzenas ir jo palikuonys pradeda vienyti Tibetiečių gyvenamas teritorijas ir užkariauti gretimas teritorijas konkuruojant su Kinija
822 m.	Taikos sutartis su Kinija, nubrėžiamos šių valstybių tarpusavio sienos
1244 m.	Tibetą užkariauja Mongolų orda, paliekama plati autonomija, ypač Juanų dinastijos valdymo metu.
1598 m.	Mongolų Altai Chanas padaro aukštąjį lamą Sonam Gyatso pirmuoju Dalai Lama.
1630-1717 m.	Tibetas įtraukiamas į Kinijos Mandžiūrų dinastijos ir Mongolų karus dėl viešpatavimo regione.
1624 m.	Pirmas kontaktas su Europa, Portugalų misionieriams leidžiama įkurti bažnyčią.
1717 m.	Mongolai užkariauja Tibetą ir nuniokoja sostinę Lasą, 1720 m. Kinų imperatorius Kangxi, sugražina Tibeto valdžią Dalai Lamai.
1750 m.	Sukilimas prieš Kinijos atsotvus, įvedama kariuomenė į Tibetą. Tibeto vyriausybė vykdo savo funkcijas tik griežtai prižiūrima Kinijos atstovų.
1774 m.	D. Britanijos Rytų Indijos kompanijos atstovai aplanko Tibeta dėl galimų prekybos santykių.
1788 ir 1791 m.	Kinija siunčia pajėgas į Tibeta Nepalo invazijai atremti.
1850 m.	Rusijos ir D. Britanijos kova dėl įtakos regione priveda prie to, kad spaudžiamas abiejų valstybių Tibetas uždraudžia užsieniečiams atvykti į šalį.
1904 m.	Dalai Lama pabėga nuo Britų ekspedicijos. D. Britanija priverčia Tibetą pasirašyti bendradarbiavimo sutartį ir tokiu būdu panaikinti Rusijos įtaką regionui.
1906 m.	Britų ir Kinijos konvencija dėl nesikišimo į Tibeto reikalus.
1907 m.	D. Britanija ir Rusija pripažįsta Kinijos teisę į Tibetą.
1908-09 m.	Kinija grąžina Dalai Lama į valdžią ir pasiunčia karinius dalinius, kad kontroliuotų jo sprendimus, Dalai Lama pabėga iš Tibeto.
1912 m.	Kinijos daliniai Tibete pasiduoda tibetiečių pajėgoms, po to kai baigiasi "spalio revoliucija" ir įkuriama Kinijos Respublika. Paskelbiama Tibeto nepriklausomybė. 13-asis Dalai Lama grįžta iš Indijos, Kinijos kariai palieka Tibetą.
1935 m.	NATO pradėjo taikinių BJR ir Kosove bombardavimą.
1949 m.	Mao Dzedungas paskelbia apie Kinijos Liaudies Respublikos įkūrimą ir grasina Tinetui "išvadavimu".
1950 m.	Tibeto okupacija ir aneksija, prasideda ilgalaikis Tibeto valstybės tapas Kinijos Liaudies respublikos sudėtyje.
1951 m.	Tibeto valdžia priverčiama pasirašyti 17-os punktų taikos susitarimą
1959 m.	Sukilimas Lasoje. Kinijos Liaudies Respublika numalšina sukilmą

	žiauriausiu įmanomu būdu.
1965 m.	KLR vadovybė įkuria Tibeto Autonominį regioną.
1966 m.	Tibetą pasieka „kultūrinė revoliucija“, sunaikinama didelė dalis vienuolynų ir kitų svarbių religinių objektų, persekiojami vienuoliai/ės.
1987 m.	Dalai Lama pasiūlo taikaus Tibeto klausimo sprendimo variantą – penkių punktų taikos planą.
1989 m.	Dalai Lama apdovajojamas Nobelio taikos premija.
2002 m.	Atnaujinamas kontaktas tarp Dalai Lamos ir Pekino.
2008 m.	Protestų bangos Lasoje virsta žiauriu susidorojimu su protestuotojais, masinėmis represijomis ir žmogaus teisių pažeidimais.
2010 m.	Dalai Lamos pasiuntiniai atnaujina santykius su Pekinu po daugiau nei metų pertraukos.